

NICOLAE BULAT

**Descrierea tradițiilor istorice de bună vecinătate
dintre raioanele
Soroca (Moldova) și Yampil (Ucraina)**

Orașul Soroca

Cuprinsul

Cuvânt înainte

- 1. Preistoria – un univers comun**
 - 2. Stațiunea paleolitică de la Cosăuți, raionul Soroca.**
 - 3. Cultura Bugo – Nistoreană**
 - 4. Cultura Cucuteni – Tripolie (5500 -2500 ani în urmă)**
 - 5. Epoca bronzului**
 - 6. Tracii și cetățile anitce**
 - 7. Sciții și sarmații**
 - 8. Cultura Sântana de Mureș – Cerneahov**
 - 9. Hunii**
 - 10.Slavii**
 - 11.Țara Bolohovenilor – locul unde am fost uniți?**
 - 12.Țara Moldovei**
 - 13.Uitata bătălie de la Vorskla sau triumful emirului Edighei (1399)**
 - 14.Podolia. Mătarevi Kameni – Dealul Bechir**
 - 15.Cetatea Soroca. Datare. Scurt istoric**
 - 16.Domnitori și evenimente din cronici roase de citit**
 - 17.Ruxandra Lupu și cazacul cu chip de om și hire de lup**
 - 18.Orășelul-cetate Bușa**
 - 19.Apostolii moldoveni în Ucraina cazacilor**
 - 20.Podolia sub moldoveni**
 - 21.Cazacii români**
 - 22.Domnii Moldovei au stăpânit Transnistria**
 - 23.O Românie extrem-orientală**
- Încheiere**

Cuvânt înainte

*Ambrozia am cules-o de Dealul Bechirului –
Izvora din lacrima Nistrului, străjuindu-i valea.
Mirosea a soc, a brusturi, a pelin;
Avea un gust curat de fagure de vreme.
Cu miere, când soarele e sus ...
Sorbind-o simţeam cum stau de vorbă brazii:
– Ştefan vodă e pe stânci,
– De strajă!
– N-a avut apus!*
Arcadie Donos

De când mi s-au deschis ochii, am descoperit acest petic de pământ, unde am copilărit, am plecat, am revenit, când mai rar, când mai des, după cum şi vremurile, dar şi după cum a fost voia Bunului Dumnezeu.

Cunosc acest pământ de când lumea, de fapt nu 1-am descoperit ca ceva de nemaivăzut. El este în Eul meu. Născut în luncă de râu, am crescut cu măreţia Nistrului, cu malurile abrupte ca nişte pereţi de cetate, cu cotituri de mai rar găseşti aşa râu, cu raiul privighetorilor, cu morile plutitoare care scârtăiau ziua în amiaza mare de răsună întreaga luncă. Fiind un copil crescut cu poveşti şi legende despre balauri şi zmei, asemuam scârtăitul morilor cu strigătul zmeilor loviţi de paloşul lui Făt-Frumos din Lacrimă. Stăteam ore întregi privind la apa Nistrului ce fugea mereu spre mine în valuri, dar aşa şi nu reuşea să ridice malul râului ca să se rostogolească înapoi, val după val.

Nici nu-mi pot închipui o ţară fără râu, fără luncă, fără codru, care în luna mai te îmbată cu mirosul de toporaşi şi lăcrimioare.

Pentru mine în acele zile din copilărie, frumuseţea acestui pământ, acestei lunci de râu, se asemănau cu misterul malurilor stâncoase, ce ascundeau prin grote comori nemaivăzute, cu frumuseţea şi mireasma florilor din luna Nistrului, cu cântecul priveghetorilor, cu toporaşii firavi de pe costişa noastră

Când doresc să mă retrag pentru a mă odihni un pic, a-mi reface puterile şi a-mi îmbroşa sufletul, nu caut zări depărtate, ţări străine sau sfârşit de lume. Merg în Lunca Nistrului, unde ... Bate pulsul istoriei multiseculare, iar peisajele sunt de o rară splendoare, frumuseţile ambelor maluri de râu te cheamă în universul lor. Această regiuni oferă şansa de a descoperi o lume nouă, o mănăstire veche, misterioase cetăţi antice, peisaje ce sunt asemenea Raiului. Pe cărările ocolite cu poteci abrupte şi ridicături spre ceruri, te opreşti la porţile oraşului antic Maetonium (r-ul Soroca) sau la Buşa (r-ul Iampol) unde se îmbină trecutul antic, medieval, prezentul şi viitorul fumuriu.

Aici, în satele din Lunca Nistrului, fie pe malul stâng sau drept, se caută şi se descoperă mereu ţara moşilor şi a strămoşilor mei, ai voştri, a tuturor.

*Eu, cel ce sunt din moşi-strămoşi călător pe acest pământ,
Nicolae Bulat*

1. Preistoria – un univers comun

Inteligența socială aduce la apariția și dezvoltarea limbajelor complexe. Capacitatea de comunicare a permis oamenilor vechi să facă față greutăților și să rezolve problemelor apărute. O trăsătură a acestora a fost conștiința propriei mortalități, de unde și apariția cultelor religioase. Cultura a creat legături în familie și comunitate. Vânătorii-culegători devin agricultori, iar locuitorii cavernelor devin locuitori ai satelor. Apar primele orașe, cu diferențele sociale aferente, leagăne ale primilor civilizații.

Încă în epoca paleoliticului inferior, împărțiți în grupe migratoare, omul străvechi în peregrinările sale a ajuns să exploreze și teritoriul dintre Bug și Carpați.

După o perioadă caldă, cu 24 – 25 mii de ani în urmă, se începe o nouă deplasare a ghețarilor din nord spre sud, și care a durat undeva 13-12 mii de ani în urmă. În această ultimă mișcare a uriașului ghețar spre sud, în regiunea noastră se instaurează din nou landșaftul de tundră. Lumea animală era dominată de renul polar, alături de alte animale răspândite în zona de tundră, precum mamutul, rinocerul lânos, elanul,...După această perioadă glaciară, clima treptat se încălzește, ghețarul se retrage, iar cu dânsul și animalele de tundră.

Anume pe fonul acestor schimbări climaterice are loc și dezvoltarea omului din paleoliticul superior.

2.Stațiunea paleolitică de la Cosăuți, raionul Soroca.

La 1978 la marginea satului Cosăuți la gura unui defileu, arheologul Ilie Borzian a descoperit o stațiune paleolitică, ce este considerată una din cele mai importante stațiuni din paleoliticul superior din Moldova și din zonele limitrofe, cum ar fi Podolia. Vechimea acestei stațiuni este de la 22 la 10 mii de ani vechime. A fost studiată de renumitul arheolog Ilie Borzian pe parcursul mai multor expediții arheologice. Această stațiune este una din cele mai remarcabile construcții logice ale omului din paleoliticul superior – o așezare străveche cu mai multe nivele de locuire, păstrate bine în straturile de argilă și nisip de până la circa 10 m adâncime.

Aici în lunca Nistrului Mijlociu, într-un loc foarte pitoresc, pe terasa râulețului Iorjnița, oamenii străvechi au făcut popas de vânătoare peste 20 de ori pe același loc, amenajându-și mizele lor sătucuri pe locul de lângă trecerea peste Nistru, prin care turme de reni polari, folosind valea râulețului Murafa migrau de la sud spre nord și invers, în funcție de anotimp.

În nivelurile de locuire au fost studiate rămășițele a peste 20 locuințe de suprafață de formă ovală și circulară, cu vetre de foc în centru în afara lor, uneori la intrare, centre specializate de prelucrarea silexului, osului, cornului. În nivelurile de locuire au fost găsite sute de mii de silexuri, printre care nuclee, resturi de așchiere, sute de unelte de muncă din silex, os, corn, fildeș. Uneltele de muncă din silex sunt

reprezentate de răzuitoare pe capete de lame, burine de diferite tipuri de străpungătoare, burghiuri. Printre uneltele de muncă descoperite sunt nicovale, râșnițe, lovitoare, suporturi. Inventarul din os, corn și fildeș este reprezentat de vârfuri de lănci, săgeți, elemente de arc din os de ren, „săpăligi”, ciocane, târnăcoape,, ace, străpungătoare, , un harpon, Obiectele de podoabă sunt reprezentate de mărgelile din dinți de animal, brățări din fildeș,, mărgelile din chihlimbar și mărgelan, oase tubulare de iepuri și păsări.

Majoritatea stațiunilor erau sezoniere. Oamenii veneau pe acest loc de la gurile Iorjniței și a Murafei (r-l Iampol, Ucraina), în timpul când în zonă pătrundeau turmele migratoare de reni polar(toamna, Iarna, primăvara). În timpul verii oamenii se ocupau cu vânatul animalelor sedentare din zonă – cai, zimbri, căprioare sau se deplasau în alte locuri pentru a vâna, și peste râul Nistru , de ce nu?

Locuitorii stațiunii se îndeletniceau cu vânatul renilor polari. Investigațiile arheologice au arătat că peste 80% din oasele descoperite în așezare aparțineau renilor polari.

Locuințele unde locuiau vânătorii de reni polari aveau probabil o carcasă din prăjini din lemn acoperite cu piei de ren și resturi vegetale. Judecând după mărimea lor ele adăposteau familii mici, din persoane , care își duceau gospodăria individual.

Printre vestigiile descoperite de Ilie Borziac este și prima înmormântare paleolitică din zona noastră. În nivelul II de locuire , datat cu 17 mii de ani în urmă a fost descoperit mormântul unui copil de 1-2 ani, osemintele căruia zăceau în poziție chircită.

Oasele de câine domestic datează cu peste 17 mii ani în urmă, Au mai fost găsite și elemente de sanie din oase de reni polari, aidoma celor care și astăzi unele popoare nordice le folosesc. Săniile puteau fi trase de renii polar, fiind și ei domesticiți.

De unde au luat oamenii străvechi de la Cosăuți chihlimbar pentru podoabele lor. Din regiunile Mării Baltice? Erau acoperite cu ghețar. Este un mister și o presupunere. Chihlimbarul putea fi adus fie din Carpați , fie din zona actualului oraș Jitomir (Ucraina). Oricum aceasta vorbește de relațiile și legăturile omului străvechi din Lunca Nistrului cu zone mai îndepărtate.

Stațiunea paleolitică de la Cosăuți este un fapt unic sau aproape unic pentru regiunea noastră, deoarece la Cosăuți se poate urmări dezvoltarea unei culturi paleolitice într-un timp îndelungat, făcând ca rezultatele căpătate în urma investigațiilor arheologice, să fie mai aproape de realitatea istorică.

3. Cultura Bugo – Nistreană

Precum se scurgea apa prin nisip, așa s-au scurs milenii. Retragera definitivă a ghețarului a influențat simțitor asupra schimbării faunei teritoriului dintre Bug și Nistru: au dispărut mamuții, bizonii, renii polari caii sălbatici.. Sezonul rece a devenit mai cald, ceea ce a adus la formarea florei și faunei de tip actual. Către mileniul VII înaintea erei noastre Omul a trecut la viața sedentară și a început să se ocupe cu agricultura și

creșterea vitelor. În această perioadă în Moldova și Podolia trăiau triburile culturii Bugo-Nistrene. Urmele așezărilor lor au fost descoperite pe malul Nistrului, mai jos de Soroca, în apropiere de satul Sakarovca din raionul Sângerei. Sunt cunoscute stațiuni mici din mezoliticul superior pe râul Căinare ce trece prin ținutul Soroca – lângă Frumușica, Bulboci, Sevirova,, Gura-Căinarului.

În lunca râului Bug (Ucraina, Podolia), arheologii au descoperit la rândul lor mai multe așezări ale culturii Bugo - Nistrene: pe malul Nistrului la Țikinovka, la Pecera, Glinskoe, Korjevo, Samcinți, Șimanovskoe, Jakcik, Krucia, Skibinți, Bazkov ostrov. Mitkov ostrov, Cerneatka, Gaivorov-Polijok, Mikolina Broiaka, Vladimirovka, Novaia Rozanovka, Gard, și altele.

Mii de obiecte mărunte din cremene și os, primele săpăligi, râșnițe. Aceste triburi cultivau soiuri de grâu cu bobul îmbrăcat, orz, leguminoase, E remarcă, dragă cititorule, că cea mai veche atestare a despre cultivarea prunului datează tot din epoca mezolitică. Strămoșii noștri comuni din acele timpuri creșteau animale domestice precum bovine, ovine și caprine, porci, cai și câini. Ei erau și pescari renumiți. Pe locul fostelor așezări din văile Nistrului și Bugului s-au descoperit grămezi mari de oase de pești, de somn și apicenseride în greutate de până la 200 kilograme.

Din cauza epuizării terenurilor pentru vânat, oamenii din mezolitic au început să vâneze animale mici a căror urmărire și vânat era cu mult mai greu, de cât vânatul bizonilor renilor, mamuților. Insuficiența de carne a adus la perfecționare uneltelor de vânat. Prin tradiție se consideră că de mezolitic este legată apariția arcului cu săgeți – o mare realizare tehnică.

Către începutul mileniului V î.e.n. au apărut vase din lut înfrumusețat cu ornament adâncit sau care aveau suprafețe netede.

Spre sfârșitul mileniul V î.e.n. pe pământurile dintre Bug și Nistru pătrund din Europa Centrală purtătorii Culturii Band - Liniare. De laei au rămas tpoare-tesle în formă de calopod, oale sferiforme cu suprafață lustruită pe care e plasat un ornament ce se aseamănă cu capete de note muzicale.

La sfârșitul mileniului V - începutul mileniului IV î.e.n. ca urmare a sintezei triburilor bugo – nistrene, a triburilor culturii band - liniare, a triburilor culturii Boian, care au pătruns în regiunile noastre de pe malurile Dunării inferioare, i-a naștere o nouă cultură, Cucuteni –Tripolie din epoca neoliticului. Neoliticul este caracterizat printr-o evoluție mai dinamică, prin progresele metalurgiei cuprului și prin splendoarea ceramicii pictate.

4. Cultura Cucuteni – Tripolie (5500 -2500 ani în urmă)

Cea mai mare civilizație din lumea preistorică își are originea sau este rezultatul răspândirii civilizațiilor venite din Orientul Apropiat. De acolo, din Orientul Apropiat , ele au migrat spre Orientul Mijlociu și chiar posibil spre China, cultura Yang Shao, Unele civilizații au mers spre Egipt, cultura Bagdarii sau Naqada, Alte triburi au mers din Mediterană spre coastele de vest ale Europei.

Cultura Cucuteni -Tripolie este una din cele mai mari civilizații, destul de complexa, răspândită pe un areal de 350 000 km² , din centrul Transilvaniei și până în regiunile de silvo-stepă din Ucraina, Tripillia. Numele acestei civilizații uimitoare, cunoscută ca și civilizația ceramicii pictate, își are numele după descoperirile făcute de arheologi la sf. sec. XIX. Prima așezare est studiată la 1885, la Băiceni din comuna Cucuteni, jud. Iași. Apoi au urmat alte descoperiri și cercetări la 1895-1906, la Ariușd, comuna Vâlcea, jud. Covasna și la Tripolie, un sat nu departe de Kiev, la 1893-1896, și cercetată mai amănunțit la 1896-1897.

Comunitatea culturală Cucuteni – Tripolie s-a constituit la sf. mileniului V, pe baza populației venite de pe Dunăre. La început ei ocupau un teritoriu relativ mic , în bazinul râurilor Siret – Prut, apoi s-au extins spre nord ajungând până la râul Zbruci.

În bazinul râului Bug au fost cercetate mai multe așezări a culturii Cucuteni – Tripolie, precum Gaivron, Sabatinovka, Vișnopol, Constantinoka, Alexandrovka. Unele așezări ale culturii Cucuteni – Tripolie erau destul de mari ajungând la 250-400 ha. cu o populație care putea ajunge la 20 000 de locuitori : Maidanețkoe – 270 ha, Dobrovodî – 250 ha, Talianki – 400 ha, care se poate compara cu orașul Kiev de până la invazia mongolă. Așa așezări mari ar fi posibil primele orașe, protoorașe.

Ei își ridicau așezările pe sectoarele riverane ale apelor: Soroca , Florești, Putinești. Își alegeau locul de trai pe pământuri cu soiuri aluviale, potrivite pentru agricultură . Ei trăiau în bordeie, semi-bordeie și case la suprafață din nuiiele unse cu lut. Așa locuințe au fost cercetate la Vărvăreuca-Florești, Rogojeni, Gura –Căinari. Cucuteni-tripolienii erau constructori foarte di erau constructori foarte dibaci.

În afară de instrumente din cremene, os , corn, ei confecționau obiecte din aramă, pe care o aduceau din Balcani, de la vecinii lor, triburile culturii Gumelnița. Cu săpăligi și rale din corn de cerb ei prelucrau suprafețe mar de pământ, pe care cultivau soiuri de grâu și de orz, cu bobul îmbrăcat și bobul golaș, mei leguminoase, viță de vie, zarzări, pruni. Creșteau animale mari cornute, oi, capre, cai, țineau câini de vânatoare. Își puteau oare permite cucuteni-tripolienii să meargă în căutarea unor pământuri mai bune ca aceste?! Trebuia să fii orb să nu vezi beneficiul acestor pământuri bogate în humusuri.

Meșteri mari au fost la olărit Cuteni-tripolienii. Ei cunoșteau tehnologia de ardere a ceramicii în cuptoare cu două etaje. Se perfecționează considerabil pregătirea mase de lut, tehnica de modelare a vaselor, tot mai diversificate devin formele și ornamentele lor. Se elaborează forme și mărimi raționale de vase pentru diferite cerințe și necesități. Ei făceau vase din lut cu amestec de șamotă – cioburi de vase pisat. Vasele erau arse în cuptoare obișnuite sau din ceramică.

Vasele erau „de paradă” pentru mâncare și de bucătărie. Printre vasele „de paradă” se întâlnesc oale cu capac, cratere, cupe, executate din pastă fină. Multe din vase au forme antropomorfe, adică imitau forma corpului omenesc. Se întâlnesc și vase zoomorfe. Ceramica fină avea un aspect elegant, ornamentate cu desene excizate, adâncite sau netezite, cu proeminente, cu imprimări de dinți de pieptene. Toată suprafața vasului era finisată cu mare grijă. Ceramica de bucătărie era grosolană.

Pe ceramica din acea vreme se întâlnesc scene întregi. Astfel pe un vas găsit în așezarea de lângă s. Vărvăreuca, ornamentul este constituit din ovaluri – simboluri ale mării zeițe-mamă, cultul aproape exclusiv al unei divinități feminine, din bande dințate - semne ale pământului prelucrat. Sub gâtul vasului sunt reprezentate semiovaluri – nori aducători de ploaie.. Pe suprafața liberă sunt reprezentați un cerb, doi câini, care urmăresc o căprioară.

Culturii Precucuteni, Cucuteni, da și Gumelnița le sunt proprii numeroasele statuete și vase antropomorfe și zoomorfe. Majoritatea lor reprezintă femei, uneori însărcinate, adesea cu steatopigie, elemente ce dovedesc apartenența acestor piese la cultul fertilității și fecundității. Printre statuetele zoomorfe predomină cornutele - simbolul cultului forței virile.

Toate populațiile creatoare ale neo și eneoliticului pe teritoriul descris de noi practicau înhumarea, prin depunerea cadavrului fie în poziție ghemuită, fie întinsă.

Spiritualitatea neolitică îmbina organic domeniul artei cu acel al credințelor magico – religioase.

Ornamentele culturii Cucuteni-Tripolie și în ceramica epocii fierului (perioada scito-greacă), pe vasele sure ale culturii Sântana de Mureș - Ceraneahov. Același ornament, aceleași tehnologii ajunse până la geto-daci, în cultura românească, în Rusia Kieveană, cu tradiții comune legate de recoltare. Chiar și acum atât în Moldova cât și în Ucraina mai poți găsi căsuțe de tip Cucuteni-Tripolie, din nuielă unse cu lut și vopsite colorat.

Da ornamentele de pe prosoape, da cele de pe cămașă, au un prototip – ornamente din cultura Cucuteni- Tripolie.

5. Epoca bronzului

Cultura Cucuteni –Tripolie și-a încetat existența atunci când a socotit Măria – Sa Istoria. Dar totuși nu a încetat de a exista cu totul, având o influență asupra culturilor,

care au urmat-o: cultura „mormintelor în gropi” (Iamnaia), cultura „mormintelor în catacombe”, cultura „morminte din bârne” (srubnaia), Sabatinovca, amforelor sferice, culturi confirmate prin descoperiri și investigații arheologice, atât în ținutul Sorocii cât și în Podolia. Sute de gorgane/tumule au rămas de la aceste triburi din epoca bronzului și epoca timpurie a fierului.

Epoca bronzului a fost o perioadă destul de lungă în timp a societății primitive. Sfârșitul epocii bronzului coincide cu începutul formării societăților împărțite pe clase. (mileniul II – înc. mil. I î.e.n). În această perioadă apare primul metal artificial – bronzul, un aliaj din cupru și cositor. Uneltele din bronz destul de repede au luat locul celor din cupru. Harta așezărilor epocii bronzului este foarte pestriță atât în Moldova cât și în Ucraina. Triburile epocii bronzului se împart în două grupe distincte: păstori și păstori – agricultori. În Podolia epoca bronzului timpuriu este reprezentată prin ceramicii înfrumusețată cu ornamente făcute cu șnurul / frânghiuța. Epoca bronzului mijlociu - prin cultura Tșinețk, Belogradovsk și Cultura Nouă, care se regăsește în cursul de mijloc al fluviului Nistru și Prut (sec. XIII-XII î.e.n.). Triburile Culturii Noua ocupau un teritoriu vast – Transilvania, regiunea Moldovei de peste Prut, Republica Moldova și Podolia.

Așezări din epoca bronzului au fost descoperite în or. Soroca, și satul Cremenciug.

Cultura Noua (1300 -1000 î.e.n.) se formează pe baza culturii triburilor Monteoru, care populau malul drept al Prutului.

Ocupația lor principală erau păstoritul și agricultura. Ei foloseau plugul primitiv la prelucrarea pământului, creșteau vite mari cornute și mici, porci și caii. Vitele erau folosite ca forță de tracțiune, la aratul câmpurilor, caii erau pentru călărie. Agricultura se baza pe cultivarea cerealelor și legumelor.

O dezvoltare durabilă a culturii din epoca târzie a bronzului, în comparație cu perioadele ce s-au perindat pe aceste meleaguri nistrene, este răspândirea largă a meșteșugurilor legate de prelucrare a fierului și folosirea pe larg, în viața de toate zilele a obiectelor de bronz stănos. Triburile culturii Noua da și cele ale culturii Sabatinovca și-au organizat o adevărat industrie proprie, de epocă, de obiecte din bronz. Metalul sub formă de lingouri era adus în majoritate din regiunile metalifere din Carpați. La turnare era folosit metalul vechi. Pentru turnare obiectelor erau folosite forme din piatră. Lucrul era efectuat de meșteri turnători. Un depozit de obiecte din bronz a fost descoperit în s. Hristici, r-ul Soroca.

Sute de tumule au rămas pe teritoriul raionului Soroca și Iampol, de la triburile epocii bronzului și epocii timpurii a fierului. Acestea și astăzi se întâlnesc în luncile râulețelor ce străbat spre Nistru podișurile Podoliei și Ținutului Soroca. Purtătorii culturii Noua ni-au lăsat ca moștenire lângă satul Vărvăreuca din Ținutul Sorocii (r-ul Florești) mai multe obiecte din bronz, seceri, topoare vârfuri de lance, două brățări, doi cercei.

Triburile culturii Noua își îngropau morții în necropole plane. Ei puneau deseori

alături de morți vase cu hrană și apă. Triburile culturii Noua întrețineau legături de schimb și legături culturale extrem de largi cu comunitățile din estul, sudul și centrul Europei.

. Aceste legături sunt documentate de numeroasele, unelte arme, vase de ceramică și metal. Destinul acestor triburi ale culturii Noua este influențat de apariția în regiunea noastră Prut – Nistru – Bug a populației tracice. Are loc începutul destrămării relațiilor specifice comunei primitive și trecerea la relațiile de clasă timpurii.

Nistru – apă zbuciumată.

Râul Nistru , care este o frontieră militar - politică a principatului Moldova spre răsărit, reprezintă și un hotar marcant, bine individualizat. În antichitate cursul râului Nistru despărțea Dacia de Sarmatia, iar în evul mediu și epoca modernă pe românii din principatul Moldovei de Hoarda de Aur, ducatul Lituaniei, Polonia, Regatul polono-lituanian, Polonia craiului, Ucraina și Imperiul Rus. Pe parcursul a sute și sute de mii de ani, râul și-a săpat drumul său întortocheat spre Marea cea mare, rozând cu valurile lui plăpânde în rocile ce au fost cândva un fund de Mare Sarmatică, adâncindu-se tot mai mult în rocile calcaroase, ridicând pereți înalți re mal de râu, precum unor ziduri de cetate ce se vor ridica și ele la vadurile lui.

Cu un talent deosebit redă Miron Costin frumusețea și pitorescul acestor meleaguri înfloritoare: „De-abia au trecut Munții Carpați și de pe coama munților înalți privesc spre pământul Moldovei viitoare. Ochiul cuprinde luncile Prutului, în care se oglindesc câmpiile curate ce se întind până la Nistru, câmpii întinse, care se arată ca o întindere fumurie sau ca o mărime asemenea oceanului. Nistrul cel măreț ... curge printre stânci sculptate natural, ca și cum ar fi lucrate de mână de om: e mai frumos ca Nilul ... Valurile Nistrului în umbră, udă maluri cu pereții strânși și fluviul poartă război cu Phoebus, ca să prindă din razele lui, căci stâncele aplecate îi ascund cerul. Peste tot câmpii mănoase, pășuni întinse, care alte pământuri în lume se pot asemana cu acestea? Mai departe ei văd și păduri... și când aplecară ochii, văzură o țară, cum ar fi o grădină înflorită, cultivată între gardurile ei cu patru laturi. Privind spre răsărit se minunară de așa țară cu câmpii pline de flori asemenea raiului. Dacă zeițele din fabulele grecești ar fi aflat de aceste pământuri ar fi venit desigur aici din Olimpul lor.” În unele sectoare ale râului lățimea ajunge de la 100 m la 500 m, iar adâncimea între 2 și 15 – 20 m. Între Tighina și liman, albia râului se îngustează până la 65 – 85 m. Pe alocuri unde adâncimea râului ajunge la 1,5 m, apar mai multe vaduri ce puteau fi trecute cu căruțele, Traversare râului Nistru în iernile geroase se făcea foarte ușor peste podurile de gheață.

Sectoare de râu cu adâncimea redusă îngreunau circulația fluvială. Unii autori greci, precum Pseudo-Scymnos și Strabon, precum și Dimitrie Cantemir, pretindeau că râul Nistru, numit de ei Tyras, era navigabil, contestat de un raport francez de la 1712. În realitate, neconcordanța între aceste izvoare se datorează faptului că în anumite cazuri s-a avut în vedere cursul inferior al fluviului, pe care corăbiile se puteau deplasa, iar în

alte părți, cum ar fi cursul superior, râul era inaccesibil pentru ambarcațiunile mari. Cel mai vechi proiect cunoscut de îmbunătățire a condițiilor de navigație, întocmit la solicitarea Coronei polone, datează din anul 1568 și aparține unui florentin.

6. Tracii și cetățile antice

În mileniului întâi înaintea erei noastre cea mai mare parte a ținutului nostru era alcătuită din triburi ale tracilor de nord. Descoperirile arheologice au scos la lumina zilei frumoase vase tracice, împodobite cu caneluri și amprente de șnur. Tracii erau cunoscuți nu numai ca buni crescători de vite, agricultori, da și ostași neînfricați.

Dacia era în antichitate țara locuită de geto-daci, care alcătuia o uniune din mai multe state și ocupau un teritoriu cuprins între Tisa și Nistru și Marea Neagră, Dunăre și Carpații Păduroși. În anumite părți chiar depășeau aceste hotare spre est, peste Nistru „înaintând” spre Bug, iar spre vest ajunseseră până la Dunărea panonică.

Regatul dac a ajuns la cea mai mare înflorire a sa în timpul regelui Burebista, având ca hotare țărmul Mării Negre și râul Bug. În Bazinul râului Nistru locuiau tyrageții.

La sfârșitul mileniului I pe teritoriul dintre Nistru și Prut, da și pe o bună parte din Podolia locuiau triburi geto-dacice, din ramura de nord-est a tracilor. Stațiuni de ale lor au fost descoperite în mai multe așezări din raionul Soroca.

Cetăți și grădiști geto-dacice, ridicate pe muchii și creste de deal își mai ascund astăzi istoriile zbuciumate: Gorodoc (Cunicea, sec. IX – XII î. d. Hristos), La trei cruci, (Rudi, sec. IV – II î. d. Hr.), Șanț (Temeleuți, sec. IV – III î. d. Hr.), Cetatea (Vertiujeni, sec. IV – III î. d. Hr.), Movila lui Iosif Pastuh (pădurea Soroca -Trifăuți – Inundeni, val de apărare), Zamca (Iorjnița), La Șanț (Napadova), Șanțul turcului sau Brazda turcului (Slobozia –Cremene), La baba neagră (Alexandru cel Bun), Grădiștea (Zastânca . Dealul Bechir), La șanțuri (Rudi, sec. VII – VI î. d. Hr.; IV – III î. d. Hr.; sec. II î. d. Hr. – sec. I A.D.).

• Cetatea antică „Zamca”, Iorjnița.

Undeva, cu 2400 ani în urmă, deasupra malului abrupt al râului Nistru, nu departe de Mănăstirea Cosăuți s-a format un sat fortificat cu trei șanțuri și valuri de apărare. Pe vatra Cetății antice, numită în prezent „Zamca”, au fost colectate de specialiști materiale arheologice din epoca timpurie a fierului (sec. IV – III î. Hr.). Încă un sat s-a format în jurul anului 900 și s-a menținut până în ajunul întemeierii Țării Moldova, pe vatra acestuia fiind colectate obiecte din sec. X – XII (Ibidem, p.363 – 364).

• Livezi

În urma investigațiilor arheologice în regiunea cătunului Livezi a fost descoperit un sat străvechi, locul numit de băștinași „Bolata” (Bulata), iar vatra lui purtând

numele de „Cetățuie”. Satul a apărut după cucerirea Daciei de către Imperiul Roman și a existat până la năvălirea hoardelor barbare ale hunilor din anul 376, când prospera Cetățuie a fost devastată. și incendiată. Pe vatra acestui sat antic au fost descoperite urmele unei clădiri de piatră de tip roman cu două camere, orientate de la răsărit spre asfințit. Clădirea avea pe întregul perimetru o galerie, acoperișul ei fiind susținut de coloane de lemn cu baze de piatră. În urma investigațiilor au fost descoperite diferite obiecte de proveniență locală și romană, fapt ce documentează existența unor relații dintre populația din teritoriu cu centrele romane din Dacia Romană și influența acestora asupra populației din zona Nistrului. După cum presupun arheologii, clădirea din piatră ar fi fost un edificiu de cult, o bisericuță (I. Hîncu, Vetre strămoșești..., p. 365)

• Cetățile „La Șanțuri” și „La Trei Cruci”, Rudi

Specialiștii au descoperit mai multe vetre de așezări umane păstrate din diferite epoci istorice. Primele două așezări umane au apărut în epoca timpurie a fierului, prin anii 900 – 700 î Hr. În anii 400 – 300 î Hr. pe două dâmburi din valea Nistrului au fost înălțate două Cetăți cu șanțuri și valuri de apărare, urmele fortificațiilor fiind vizibile și în prezent

La aproximativ 4 km nord – vest de satul Rudi (raionul Soroca se află o pădure cunoscută printre localnici ca „La Șanțuri”. Cercetările efectuate de către arheologi au dovedit existența unei cetăți antice. În decurs de secole, locuitorii acestei dave (cetăți) au ridicat patru rânduri de valuri din pământ cu șanțuri care în prezent după aproape 3000 de ani, ajung la 5 m înălțime și 2 m grosime. Vizitând acest complex de apărare rămâi impresionat de mărimea, complexitatea și sistemul aceste cetăți de apărare. Mii de localnici, în caz de primejdii de năvăliri, își puteau găsi refugiul între valurile de apărare le aceste fortificații. Cetatea „La Șanțuri” ar fi posibil cea mai mare dăvă între Prut și Nistru. Apărătorii cetății „La Șanțuri” nu erau altcineva decât strămoșii noștri îndepărtați geto – dacii.

În urma investigațiilor arheologice au fost descoperite urmele a trei așezări antice consecutive.

Primii locuitori care s-au așezat cu traiul în regiunea actualelor localități Arionești, Rudi, Tătărauca Nouă, Tătărauca Veche, a fost un trib geto-dacic. Aceasta s-a întâmplat undeva prin secolul al VII până la Hristos, sau 2700 ani în urmă. Două sute de ani (sec VII – VI până la Hr.) în împrejurimile „La Șanțuri” forfotea de viață, ca mai apoi totul să înceteze. La întrerupere de o sută de ani, o altă comunitate geto – dacică se așează cu traiul „La Șanțuri” (sec. IV – III î. d. Hr.), care mai apoi o altă comunitate geto – dacică să exploreze așezarea rămasă din nou pustie pe parcursul a mai mulți ani(sec. II î. d. Hr. – I d. Hr.) La începutul secolului II, Cetatea antică „La Șanțuri” a fost distrusă în urma unei bătălii crâncene dintre băștinași și năvălitorii străini. Aceasta a coincis cu războaiele daco – romane (101-102, 105-106) (Ibidem, p.379- 380).

În aceiași regiune a satului Rudi, în locul numit „La trei cruci”, pe un cap de deal mai mic de cât cel de „La Șanțuri” au fost găsite urmele unei altei cetăți antice,

probabil tot daco – getică, având trei rânduri de apărare, construite la fel din șanțuri și valuri de apărare (Ion Gh. Hîncu, Străvechi monumente din Republica Moldova, Chișinău, ARC, 1996. p. 29).

• Cetățuia de la Zastânca

Pe vârful Dealului care acum o sută de ani localnicii îi mai ziceau Grădiștea numit astăzi Dealul lui Bechir, se mai văd urmele unei cetăți de pământ dotată din partea dealului, dinspre Zastânca, cu un șanț și val de apărare din pământ și bușteni. Cetatea nu a fost încă cercetată din care cauză nu a fost identificată referitor la apartenența de epocă: fie din eneolitic, fie din epoca evului mediu timpuriu, fapt ce poate fi confirmat în urma unor eventuale cercetări arheologice.

Am menționat mai sus numai câteva din șirul de fortificații antice cu șanț și val de pământ întărit cu bușteni și acestea din fostul Ținut al Sorociei, că de fapt mai mulți arheologi din România și Republica Moldova au descoperit aceleași fortificații antice pe un spațiu mult mai larg situat în regiunea Carpați-Nistru, începând cu ținuturile din preajma Dunării și până în cursul de mijloc al Sucevei, unde s-a descoperit și s-a cercetat parțial așezarea de la Sobari, nu departe de cătunul Livezi, cunoscută de cititorul nostru ca Cetățuia.

7. Sciții și sarmații

De la sfârșitul sec. VII și până în sec. IV î.e.n. în regiunile de stepă din bazinul de nord al Mării Negre, de la Don până la cursul inferior al Dunării locuiesc sciții. O uniune de triburi comune după limbă și cultură. Unele triburi erau nomade altele se ocupau cu agricultura. Vestigii ale sciților ne sunt cunoscute atât în ținutul Sorociei și a raionului Iampol (Ucraina) doar sub forma unor morminte scitice, în mantaua tumulilor din epoca bronzului. Lipsa așezărilor scitice se pot explica prin faptul că cea mai mare parte a acestui neam au fost și au continuat să rămână crescători de animale nomazi.

Un monument scitic a fost descoperit în Ținutul Sorociei la Cosăuți (sec. VI-III î.e.n.). Spre sfârșitul sec. III î.e.n. în teritoriile locuite de sciți și traci (geto –daci) pătrund sarmații o populație antică de origine iraniană ca și sciții și mai târziu alanii. Din sarmații amestecați cu slavii se trago bună parte din ruteni și ruși. Primii care i-au menționat au fost Herodot și Hipocrate. După spusele lui Ptolomeu în antichitate exista o Sarmatie europeană, care se întindea de la Germania și Dacia până la Don, și în care intrau și regiunile dintre Prut - Nistru – Bug, și o Sarmatie asiană ce se întindea de la Don și până la Volga. Sarmatii înaintează spre vest doar spre sfârșitul sec. I î.e.n. Sarmatii regali și sarmatii yazigi locuiesc între Nistru și Nipru de unde ajung în pusta ungară, Sarmatii roxolani locuiesc între Nipru și Don, pentru ca ulterior să ajungă în zona Dunării Mijlocii și de Jos.

Sarmatii impresionau prin modul lor specific de luptă. Ei luptau călare, fără scuturi, aveau armuri de fier ce acopereau tot corpul și mânuiau cu dibăcie o sabie lungă

cu amândouă mâinile. În timpul războaielor cu Imperiul Roman sarmații erau aliații dacilor.

Până în prezent în Republica Moldova au fost identificate și cercetate zeci de tumule scitice și sarmatice precum și în Podolia Ucrainei. Nu s-au identificat așezări a acestor popoare nomade, în schimb arheologii au găsit artefacte sarmatice în așezările ce au aparținut dacilor liberi și carpilor.

Pe teritoriul raionului Soroca, conform Registrului monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat, au fost descoperite și cercetate până în prezent 109 tumule, cele mai multe sunt la: Bădiceni – 4 tumuli, Bulboci – 18, Căinari Vechi – 11, Redi – Cereșnovăț - 9, Stoicani – 12, Slobozia-Cremene – 7, Vădeni – 8.

Cea mai mare parte a vestigiilor arheologice sarmate provin din morminte și constă din ceramică, vase de sticlă, obiecte de uz casnic – fusaiole, fragmente de țesătură, obiecte de podoabă, clopoței din bronz, piese de harnașament, dar și arme – săbii și pumnale. Persoanele decedate erau înhumate. La începutul anilor 80 ai secolului trecut în regiunea s. Poroghi din raionul Iampol (Ucraina) a fost cercetată două gorgane sarmatice, datate istoric cu sfârșitul secolului I până la Hristos și un mormânt sarmatic.

Sarmații sunt menționați în istorie până 332 – 338, atunci când intră în conflict cu goții, iar mai apoi cu geto-dacii, care, de altfel îi înfrâng. Ultimele grupuri sarmatice sunt asimilate de autohtoni

8. Cultura Sântana de Mureș – Cerneahov

Cultura Sântana de Mureș - Cerneahov este astfel denumită după localitățile eponime din Ardeal (Sântana de Mureș) și Ucraina (Cerneahov, localitate situată nu departe de or. Kiev), unde au fost descoperite primele vestigii, care îi sunt caracteristice. În urma numeroaselor investigații arheologice au fost scoase la lumina zilei o mulțime de artefacte ale acestei culturi. Civilizația Sântana de Mureș - Cerneahov s-a dezvoltat între sec. II și sec. V e.n., pe un teritoriu destul de vast, din Europa de Est, împărțit astăzi între Ucraina, Republica Moldova, România și Belarusia.

Este posibil ca această cultură să corespundă Regatului gotic al lui Oium, descris de Iordanes în lucrarea sa *Getica*, dar oricum, conform investigațiilor arheologice, se observă în ea influențe gotice, geto-dacice, sarmatice și slave.

Pe teritoriul Republicii Moldova s-au descoperit mai multe așezări din sec. II–V e.n.: Soroca I (sec. II–V), Alexandru cel Bun I (sec. II–IV), Alexandru cel Bun II (sec. II–IV), Băxani (sec. III–VI), Bulboci (sec. II–IV), Cosăuți (sec. II–IV), Cosăuți (sec. II–IV), Iarova (sec. II–IV), Inundeni (sec. II–IV), Pârlița I- Pârlița II (sec. II–IV), Redi-Cereșnovăț (sec. II–IV), Slobozia-Vărăncău I-II (sec. II–IV), Sobari și Sobari III (sec. III–IV), Stoicani (sec. II–IV), Șolcani IV (sec. II–IV), Trifăuți (sec. II–IV), Vasilcău, cimitir (sec. II–IV).

Ocupația principală a triburilor culturii Sântana de Mureș - Cerneahov era agricultura, o ocupație de bază a triburilor din zona de silvostepă. Este folosit mai pe

larg aratul cu brăzdar și cuțit de fier, Brăzdar de fier a fost descoperit în așezarea de la Sobari din r-ul Soroca. Forța de tracțiune erau taurii și caii. Apar coasele de fier, sunt folosite râșnițele manuale cu pietre cilindrice de calcar. Oamenii cultivau secară, orz și mei. Se ocupau cu creșterea animalelor – vaci, oi, capre, porci, cai. Creșteau păsări de curte. Se ocupau cu vânătoarea de cerbi, mistreți, căprioare, vulpi. Din minereul de mlaștină meșteșugarii extrăgeau fier din care confecționau unelte și arme: cuțite, topoare, chei, dălți, zăbale, spade, pumnale, vârfuri pentru săgeți și multe alte lucruri folosite.

O descoperire valoroasă a fost Roata olarului de picior, perfecționată care destul de repede s-a răspândit în arealul Sântana de Mureș - Cerneahov.

În sec. III-IV e.n. triburile care populau teritoriul dintre Bug și Nistru aveau strânse legături comerciale cu Imperiul Roman și orașele grecești de pe litoralul de nord și est al Mării Negre, de unde se importau amfore cu vin și ulei de măsline, potire de sticlă, farfurii și cupe vopsite cu lac roșu, străchini și ulcioare de bronz.

Aveau sclavie, apare proprietate personală. Adunarea populară și Sfatul bătrânilor ginții se mai bucură de autoritate. Treptat păgânismul este înlocuit prin creștinism. Morții erau înhumați în gropi adânci, fără lucruri, așezați după obiceiul creștin, cu capul spre asfințit.

9. Hunii

Un popor de origine turcică-altaică, care întemiază pe la 209 î. Hr un mare imperiu, a cărui prim han a fost Mao-tun (Mao-dan, Motun, pe turcește Mete han). Acesta a domnit după 209 î.Hr.

În anul 570, sub hanul Balamir (Balamber), hunii încetează invaziile asiatice și își îndreaptă direcțiile de invazie spre vest. Trec peste Volga, unde distrug formațiunea statală a alanilor și se stabilesc temporar în regiunea Volgăi inferioare. În anul 375, ei distrug o altă formațiune statală a regelui ostrogot Ermanaric, iar la 376-377, hunii zdrobesc oștile regelui vizigot Athanaric. Timp de câteva decenii, hunii efectuau incursiuni de pradă în regiunile limitrofe. Treptat ei și-au extins zona de invazii spre vest, trecând peste Podolia, teritoriul dintre Prut și Nistru, dincolo de Carpați până în Câmpia Panonică. Aceasta s-a întâmplat datorită slăbirii Imperiului Roman de Răsărit. A fost mereu nomazi, de unde nu au avut un trai sedentar.

Cel mai vestit rege hun a fost Attila, care la 434 – 453a unit sub a lui conducere triburile turcici, germane, da și alte triburi, înjghebând un stt de la Rhine și până la Volga. A fost numit „Biciul lui Dumnezeu” (flagellum Dei). După moartea lui Attila, marele imperiu a hunilor s-a destrămat. Hunii lui Attila vor fi pomeniți pentru ultima dată în cronică la Martindale în 469, când capul a unuia din feciorii lui Attila, Dengizich, va fi dus la Constantinopol. În continuare triburile hunilor se vor uni cu alte triburi nomade cunoscute toate prin sec. VI sub un nume comun – hunii.

Peste teritoriile noastre, ale Tirageților, au trecut multe triburi barbare – veneții,

anții, sporoi, tivirienii, ulicii, avarii, bulgarii, cumanii, oguzii, da și alte triburi nomade, care au venit din stepele sălbatice ale Rusiei Kivene și Asiei Mijlocii. Conform datelor statistice ale istoricilor noștri, pe teritoriul dintre Carpații de Nord și până la Marea Neagră au trecut douăzeci și șase de popoare nomade, jefuitoare, agresive și sângeroase. Numai populația românească a supraviețuit pe acest pământ. Carpații cu culmele înalte și împădurite, inaccesibile, ni-au fost refugiu din fața nomazilor. Frumoasa Podolie și ea, nu odată a fost pârjolită și pustiită de aceste neamuri nomade ieșite puhoi din adâncurile Asiei.

10. Slavii

Populație migratoare de origine indo-europeană alcătuită din triburi și uniuni de triburi. Sosind în regiunea noastră slavii s-au așezat în văile și șesurile libere. Popularea teritoriului dintre Nistru și Munții Carpați, în timp ce aceștia înaintau spre Balcani, avea loc din nord și nord – est. Grupurile de slavi Praga-Penkov, porniți în mișcare din bazinul râului Nipru și Bug se întâlnesc în teritoriul actualei Republici Moldova cu un alt grup etnic – Praga-Korciak, veniți din cursul superior al r. Nistru și de pe malul drept al râului Pripiat. După dâșii alte triburi slave curgeau șuvoi spre frontierele Imperiului Bizantin, așezându-se cu traiul între Nistru și Carpați. Anții și sclavinii, care se așează în regiunile noastre erau de fapt în strânse legături de rudenie după limbă, cultură, obiceiuri, rituri și credințe. Daco-romanii rămân în locurile păduroase și spre munte. Ei îi numeau pe daco –romani valahi , cuvânt ce-și are originea în lingvistica germană – walh sau walah, ce înseamnă „străin” și provine din numele poporului celtic al Volcilor (Volcae)

În secolele VIII – prima jumătate a sec. IX populația slavă dintre Prut și Nistru se alimentează cu noi veniți de pe cursul râului Bug și cel al Niprului – tiverții, iar între Bug și Nistru se așează cu traiul un alt trib - ulicii, atestați de vechile cronicile slave și relatările orale.

Tiverții, ca uniune de triburi slave se constituie la sf. sec. VII - sec. VIII. În secolele următoare numărul așezărilor sporește aici considerabil. Până la moment ar fi fost descoperite peste 200 de așezări slave din perioada tiverților. Ei ca atare au ocupat locul slavilor din primul val de migrație din sec. VI-VII, așezându-se cu traiul pe vechile așezări sau alături. Ca atare slavii nu se așezau cu traiul pe valea râurilor mari, ci pe văile râulețelor, și numai în locurile cele mai nordice se întâlnesc așezări pe platoul nistrean, cum ar fi la Rudi și la Corpaci pe Prut. Așezările slave erau dispuse în cuiburi aparte. Astfel de cuiburi sunt cunoscute pe Nistru lângă s. Rudi, raionul Soroca. Astfel de cuiburi sunt caracteristice întregii lumi slave, nu numai din această perioadă , da și mai târziu.

Prin anii 600 – 700, în lunca Nistrului la gura defileului Rudi s-au format patru cătune care au ființat până la 940, când au năvălit triburile slave ale tiverților, care au părăsit locurile natale din vale Niprului, fiindcă n-au acceptat să se supună cneazului din

Kiev. O parte din tiverți au ajuns pe malul de vest al râului Nistru și s-au stabilit cu traiul lângă actualul sat Rudi. Aici ei au dat peste localitățile băștinașilor, ocupând una din ele cu forța. Ei au întemeiat aici un sat mare și au înălțat o cetățuie înconjurată cu un șanț și un val de apărare . . Urmele Cetățuiei s-au păstrat până în zilele noastre, localnicii numind-o „**Farfuria Turcului**”, fiindcă ea seamănă cu o farfurie gigantică. În urma investigațiilor arheologice pe locul fostei Cetăți au fost descoperite bordeie și diferite obiecte caracteristice culturii vechi slave. Așezarea ulicilor cu cetățuie de refugiu s-a menținut până prin anii 1100 – 1200 , când așezarea a fost părăsită definitiv. (Ibidem, p. 379-380).

Așezările lor nu erau fortificate și avea dimensiuni mici. În așezarea de lângă s. Rudi, terenul pentru folosință comună în gospodărie se afla lângă locuințe, iar lângă locuințele gospodărești se aflau cuptoarele de producție, mai ales pentru obținerea fierului. În spațiul Nistru – Prut erau peste 20 de cuiburi de așezări slave – Rudi și Trifăuți din r-ul Soroca, Rădiul-Mare, Alcedar, Mateuți, Păpăuți, Echimăuți, Lucașeuca, Braniște și Olănești pe Nistru, da și alatele pe Prut și în alte părți.

Agricultura era ocupația principală a slavilor. Autorii antici deseori relatau despre numeroasele cirezi și herghelii, ce se aflau în stăpânirea lor. Prelucrarea pământului fără forța de tracțiune ar fi fost de neînchipuit. Pe lângă vitele cornute mari, slavii mai țineau porci, cai, oi și capre. Vitele mari cornute serveau ca forță de tracțiune în agricultură, bazată pe arătură, în transport, da și pentru carne. Era folosit laptele și preparau brânza.

Vânatul era și el o ocupație însemnată. Principalele ținte ale vânătorii erau: cerbul-nobil, și porcul-mistreț, căprioara și epurile. Pentru vânat era folosit arcul și sulița. Pescuitul era și el o preocupare a slavilor

Meșterii slavi din acea perioadă cunoșteau foarte bine meșteșugul fierului

Cultura și arta slavă din regiunea carpato-dunăreană din sec. VI-VII, este ca atare specifică pentru o populație instabilă, dependentă de alți migratori (avarii) și aflată la un stadiu de dezvoltare la începutul vârstei fierului, această cultură se caracterizează printr-o economie bazată pe folosirea directă a resurselor naturale – păduri, ape, mlaștini, pășuni, și într-o mică măsură, pe agricultură și meșteșuguri. Cultura slavilor este relativ săracă în forme. Cele mai tipice vestigii fiind gropile de bordei și ceramica caracterizată prin urne și borcane simple, făcute cu mâna din pastă grosolană. Decorul ceramic este în mare măsură exprimat în linii ondulate sau în bandă ondulată de striuri, da și aceste ornamente fiind împrumutate de la localnici din tradiția romană provincială târzie. Fibulele folosite de slavi fie din bronz sau argint pentidegetate erau cunoscute și de germani, și de avari. Obiectele de lemn mai frecvente și mai evolute, cu părere de rău au dispărut în timp.

Cultura slavă era mai inferioară, mai primitivă de cât la autohtoni. Cu toate acestea se pare că ei au condus militar și administrativ populațiile locale. Acest lucru se vede din terminologie militară și administrativă moștenită în parte din limba slavă. Ei ni-au influențat în mai multa privințe cum ar fi limba, organizarea socială și de stat,

cultura și biserica.

Momentul formării poporului român e o ecuație cu mai multe necunoscute. Dacă în perioada interbelică se vorbea de faptul că poporul român s-a format doar din daci și romani, care s-au opus mai apoi migratorilor, astăzi părerile istoricilor au suferit schimbări esențiale.

Poporul român s-a format cu caracteristici etnice și lingvistice zonale și a beneficiat de contribuția etnică și culturală a numeroaselor populații, care s-au perindat în zona carpato – danubiano - pontică.

În componența neamului românesc intră și neamuri migratoare, care s-au așezat cu traiul alături de băștinași. Au contribuit etnic, lingvistic și cultural la formarea poporului român slavii, iranienii, germanii și turanicii (popoare turcice – avarii, bulgarii, pecenegii, cumanii, triburile maghiarilor, neamurile fino-ugrice)

11.Țara Bolohovenilor – locul unde am fost uniți?

În perioada medievală, partea de nord a Moldovei și Podoliei a purtat denumirea de Țara Bolohovenilor.

Bolohovenii sau cum se mai numesc uneori Volohovenii, a fost un grup etnic, care a populat Nordul Moldovei la nord și sud de principatul Galiției, în nord până la Jitomir, în est până la jumătatea distanței dintre Bug și Kiev, iar în sud cuprinzând ținutul Sorociei, nordul Basarbie , Regiunea Vinița cu raionul Iampol la sud.

Despre Bolohoveni există informații numai în cronicile rusești medievale (1150 – 1257). Prima mențiune documentară a bolohovenilor o găsim în letopisețul Ipatiev din secolul al XII – lea, unde se vorbește că la 1150, cneazul Haliciului Vladimirenko sau Volodimirenko merge spre Kiev, trecând prin cetatea Bolohovo: „Și îi vine lui Iziaslav (mmmarre principe al Kievului))) vestea că Volodimirko a trecut de Bolohov, și merge alături de Munarev spre Volodarev”.. În acest pasaj, Bolohovo este capitala bolohovenilor. Originea lor este disputată de unii istorici. A. V. Boldur, G.Popa Lisceanu, Ion Țurcanu și Gh. Postică susțin că bolohovenii erau români, ținând cont de asemănarea cuvântului *bolohoveni* cu *volohi*, adică vlahi în limbile slave de răsărit. În izvoarele medievalii slavii îi numesc *vlahi*, bizantinii le spun *blahi*, iar ungurii îi numesc *olah*. Slavii, care astăzi constituie cele trei popoare – ucraineni beloruși și ruși, i-au denumit *volohi*.

Tot odată istoricii se referă la mai multe toponime precum *Olașnița*, *Plosca*, *Satano* (*Sat Nou*), *Troianov*, *Voloșcăuți*, *Volosovți*, *Volosovka*, *Voloșki*, *Volostok*,... Unii istorici ucraineni îi consideră pe bolohoveni slavi, și ei referindu-se la un șir de toponime bolohovene: *Bojskai*, *Derevici*, *Diadikov*, *Ghidicev*, *Gorodeț*, *Gorodok*, *Gubin*, *Kobud*, *Kudin*, *Semoti*, *Vozviag*. Să fi fost Țara Bolohovenilor o uniune slavo-română, de păstori și războinici , care și-au avut existența în Podolia și Nordul Moldovei. Timp de două secole ei au încercat să-și mențină autonomia între puterile potrivnice ale pecenegilor, Galiției, cumanilor, Ungariei și tătarilor, ajungând deseori vasali sau aliați la

unii sau alții? Elena Monu, profesor, doctor în istorie, președintele Academiei Bârlădene, susține fără echivoc: „*bolohovenii au fost români și atât*”.

Bolohovenii controlau un teritoriu de întins și aveau o capitală, Bolohov, ceea ce vorbește despre o organizare administrativă și politică. Prin fapt că erau aliați ai unora sau altora, înseamnă că aveau și o organizare și structură militară, de care vecinii trebuiau să țină cont. Țara Bolohovenilor poziționată geografic între principatele Galici și Kiev în expansiune, ei au avut de îndurat presiuni din ambele părți, căutând alianțe pentru a rezista. Chiar dacă, în cele din urmă au fost învinși, prezența elementului românesc s-a păstrat timp de secole sub denumirea de *valahi* sau *moldoveni*.

Din cronici roase de citit, se pot culege mai multe evenimente din istoria bolohovenilor.

La 1223, voievodul Ploscânea, considerat brodnic (moldovean), a participat cu oștenii lui la Bătălia de pe râul Kalka (31 mai 1223), de lângă Marea Azov, de partea cumanilor și a principilor ruși în luptă împotriva tătarilor conduși de Jebe și Subutai Bagatur. La sfârșitul bătăliei pierdute de ruși în urma fugii cumanilor, voievodul Ploscânea, nefiind rus i-a predat tătarilor pe câțiva principii ruși, aflați în preajma sa.

La 1240, la năvălirea hoardelor tătare, bolohovenii se vor supune, acestora, obligându-se să plătească un tribut anual în natură, câștigând astfel o neatârnată în politica internă.

La 1243, tătarii se retrag din Transilvania, dar rămân să domine și să i-a tribut halicenilor, bolohovenilor și românilor (din fostele teritorii ocupate de cumani) și bulgarilor.

Ultima mențiune a bolohovenilor vine din 1257, când Daniel Romanovici, principele Haliciului, se răscoală împotriva tătarilor și refuză de a mai plăti tributul.

În 1319, în regiune izbucnesc noi răscoale contra Hoardei de Aur, ceea ce îi provoacă pe tătarii la o nouă incursiune, ceea ce duce la un exod parțial a populației rutene și a unor bolohoveni în Moldova.

12.Țara Moldovei

În sec. al XIV, Maramureșul era un ținut românesc din nordul Transilvaniei, vecin cu Moldova, aflat pe cale de a fi integrat în Regatul Ungar, dar organizat ca țară românească condus de un voievod. Instituțiile românești mai funcționau. În acea vreme autoritățile regatului încercau să substituie instituțiile românești, precum voivodatul, stăpânirea cnezilor, dreptul românesc, ș.a. În majoritatea lor românii din Maramureș erau nemulțumiți de dominația ungară și pătrunderea catolicismului, într-un areal ortodox.

De aceasta s-a folosit Bogdan, fostul voievod al Maramureșului, care făcea parte din gruparea nemulțumită de dominația ungară. În toamna anului 1362 – iarna anului 1363, de împreună cu oamenii săi din posesiunile ce le avea, a trecut peste Munții Carpați prin trecătorile Prislop și Cârlibaba și a pătruns pe neașteptate în Moldova, unde

a fost primit cu bine de localnici. I-a alungat pe urmașii și rudele lui Dragoș, și a proclamat Moldova independentă de Ungaria. Regele Ungariei a trimis prin 1365 o oaste contra lui Bogdan I, dar valahul, adică românul Bogdan I a ieșit învingător, consolidând statutul internațional al țării sale - **Țara Moldovei**.

Vasile, fiul lui Dimitrie Donskoi

După 1390, un urmaș al său, Roman I, se intitula cu mândrie domn și „marele singur stăpânitor” al Țării Moldovei „de la munți până la țărmul mării”. Pe parcursul a câtorva decenii, domnii Moldovei, în mod pașnic și cu sabia în mână, au reușit să dea întinderea ferească a principatului, de la Carpații Orientali până la Nistru și din sudul Poloniei până la Marea Neagră.

Se presupune că la vremea lui Petru I Mușat ar fi avut loc o extindere a Moldovei peste Nistru, în Podolia Mică. Există un pasaj din cronicile rusești referitor la evenimentele din anul 1386, care se pare a fi foarte interesant și sugestiv. Respectivul paragraf se referă la fuga lui Vasile fiul lui Dimitrie Donskoi (1371-1425) din Hoarda de Aur unde era ostatic.

În august 1382, hanul Tohtamâș a jefuit Moscova, iar în toamnă, omul hanului la Moscova, a insistat față de Dimitrie Donskoi ca mitropolitul Chiprian, un adept al unificării cnezatelor ruse, să plece din Moscova. Mai apoi la plecarea acestuia în Hoardă, la luat pe fiul cel mai mare ostatic la tătari, pentru o datorie de 8000 monede. Băiatul avea 11 ani. La 1386 Vasile este ajutat să fugă din Hoardă „*în Țara Podoliei, la valahii mari, la voievodul Petru*” (Того же - 6894 = 1386 н.п. - князь Василей великого князя сынъ Дмитреевъ прибѣже изъ Орды в Подольскую землю в великие волохы к Петру воєводѣ). În alte cronicile, unde se vorbește despre acest eveniment se menționează doar că principele Vasile s-ar fi refugiat „*în Țara Podoliei la voievodul Petru*”, nevorbindu-se despre „valahii mari”. Din informațiile culese din cronicile ruse ar rezulta că Podolia Mică era controlată în acea vreme de domnul Moldovei Petru I Mușat.

Domnia voievodului Moldovei asupra Podoliei Mici, dacă a și fost cu adevărat, a fost destul de efemeră. Menționarea teritoriilor podoliene în sfera de interese a Moldovei este probată de un alt eveniment care s-a declanșat la 1393, când Vitold a atacat posesiunile lui Fiodor Koriatovici, Petru domnul Moldovei trimite ostași pentru a întări garnizoanele din cetățile podoliene.

13.Uitata bătălie de la Vorskla sau triumful emirului Edighei (1399)

Hanul Tohtamâș în lupta sa pentru unificarea Hoardei de Aur, se confruntă cu un adversar de temut – Timur Kutlug (Qutlugh). Unind sub a lui ascultare cele trei hoarde – Albă, Albastră și de Aur, Tohtamâș reîntoarce la domnia Hoardei de Aur ulusul lui Djuci. Pe un termen limitat. În lupta pentru putere se implică Timur Kutlug, fiul lui Timur Malik. Pe parcursul anilor 1391-1395 , Hoarda de Aur era cuprinsă de lupte interne dintre cei doi rivali. În cele din urmă hanul Tohtamâș este zdrobit și fuge împreună cu familia sa la Kiev, urmat de rămășițele hoardei sale, sub aripa vrăjmașului său, Vytautas, marele cneaz de Lituania. Temur insistă în repetate rânduri reîntoarcerea lui Tohtamâș, dar în zădar. Vytautas avea ale lui socoteli referitor la hanul – fugăr, dorea să-l reîntoarcă pe fostul mare han în domnie, ca mai apoi prin acesta să influențeze și să controleze de unul singur politica Hoardei de Aur

Timur Kutlug și Edighei și-au concentrat armatele la granițele de sud ale Rusiei, demonstrând lituanienilor cine sunt de fapt stăpânii adevărați a Hoardei.

Așa a pornit roata războiului.

Câmpia într-o cunună de flori cânta . Mii de păsări într-un cor imens împloteau un covor al cântecului de primăvară. Sus în ceruri cârduri de păsări se întorceau din Țările Calde, jos în câmpie cete de călăreți, drujine, horugvii, detașamente de oșteni călări sau pe jos, precum firele de apă ce scurg spre heleștee formând o apă mare, se îndreptau spre Kiev-grad, pentru a se aduna într-o oaste mare și puternică. Vytautas sau cum îl mai numeau alții, Vitold , marele duce de Lituania își aduna puterile și aliații pentru a merge cu război contra tătarilor. Veneau din toate direcțiile . Lituanenii lui Vytautas din toate colțurile ducatului, din Poloțk în frunte cu Oleg Olgherdovici, Breansk cu Dimitrii Olgherdovici. Veneau cei din Smolensk sub ascultarea cneazului Ivan Sveatoslavovici. A răspuns la chemarea lui Vytautas cneazul Dimitrii Danilovici de Ostroj drujina lui. S-au ridicat podolenii în frunte cu palatinul lor Spâtec Melștanski. Nu s-au lăsat mult rugați și cnezii Andrei Vasilievici și Ivan Kindări din cnezii de Druțk și, mulți alții. Iar printre acești mulți alții și două cete de voinici din Moldova și Valahia, în frunte cu căpeteniile lor . Cei trei-patru sute de viteji moldoveni erau sub ascultarea a însăși voievodului Ștefan I Mușat. O nouă expansiune a hoardelor tătare spre regiunile sudice ale Europei ar fi pus la îndoială existența tânărului stat Moldova care în caz de revenire a tătarilor Moldova ar fi ajuns în cel mai bun caz, aceeași regiune tampon dintre unguri și tătari. Ștefan I Mușat, domnul Moldovei își dorea numai victorie. Încrederea într-o victorie ușoară le-o insufla tuturor aliaților și însăși Marele duce de Lituania.

Vytautas își dorea unirea tuturor pământurilor rusești sub cârma Marelui duce.

Ștefan I Mușat dorea un singur lucru zdrobirea unui vrăjmaș de temut care numai la 30 de ani în urmă, se afla la Șehr-al-Djedid (n.n.- Orheiul Vechi) , ținând în jaf și tribut pământurile până sub Carpați.

Un adevărat Turn a lui Babel! Graiuri diferite. Nemți, slavi, litveni, tătari,

cruciați valahi. Îmbrăcăminte diferită. Armură și zale de tot felul ce străluceau în razele calde ale soarelui de primăvară. Forță tare mare a adunat Vytautas. Cnezi, o mulțime și toți cu drujinele lor. Din Polonia veniseră la 400 de oșteni cu câteva tunuri. Iar alături de dânșii, cu detașamentele lor, hanul Tahtomiș și Alexandr Mansurovici Mamai, da și o sută de cavaleri teutoni cu slugile lor. Cu mult mai mult de cât la Kulikovo Pole, unde au luptat la 20 de cnezi cu drujinele lor. Și au biruit.

La începutul lui august 1399, oastea care număra la 70 000 de oameni (după alte estimări la 100 000 de oșteni) a ieșit din Kiev în întâmpinarea tătarilor.

La 8 august detașamentele de avangardă din ambele părți s-au întâlnit în lunca râului Vorskla, afluent al râului Nipru. În timp ce se concentrau forțele principale, tătarii erau într-o situație mai dezavantajoasă, Forțele principale, conduse de Edighei, întârziiau. În această situație, copleșit de numeroasă oaste condusă de Vytautas, hanul Timur-Kutlug a început tratativele. Și din nou au pornit parlamentarii din ambele părți

Patru zile Timur-Kutlug a târguit pacea cu Vytautas. Patru zile, încrezut în puterile sale Marele duce condiționa supunerea oarbă a Hoardei de Aur. Patru zile nu-i ajungeau adevăratului stăpân a Hordei de Aur, emirului Edighei, ca să ajungă din stepele Mării Negre în lunca râului Vorskla. Patru zile și iată acum stăteau față-n față, vestitul emir Edighei și Vytautas, Marele cneaz de Lituania. Acum Edighei, de unul singur ducea tratativele. Fără intermediari. Numai râul îi despărțea. Unul chipeș, bine făcut celălalt mic la stat în a treia vârstă.

Pe o câmpie întinsă pe alocuri cu ponoare, întretăiată de un râuleț care putea fi secăt, absorbit dintr-o înghițitură de zecile de mii de oameni adunați acolo ca să moară, două mari oștiri se pregăteau de luptă. Din înaltul cerului cârduri de corbi roteau cu un croncănit înfiorător în așteptarea ospățului.

În viteaz oștean litvan a trecut râulețul Vorskla , provocându-i pe tătari la o luptă corp la corp. Cronicile de epocă spun că pe voinicul litvan îl chema Syrykomla. Un tatar bine făcut a dat răspuns provocării. Bătălia a fost de scurtă durată. S-au frânt sulilele. Au lovit săgețile în scuturi. S-au tras din teacă săbiile care au împroșcat scânteii din mușcătură. S-au luat la luptă corp la corp, ca în cele din urmă capul tătarului să ajungă în vârful frânturii de sulă a lui Syrykomla.

Așa a început cea mai mare și mai sângeroasă bătălie a secolului XIV în această parte a lumii. Luptă care a influențat mersul istoriei în Europa răsăriteană pe parcursul a o sută de ani și mai ales în cnezatele rusești. Bătălia despre care s-a scris foarte puțin în manualele de istorie sau chiar de loc.

Bătălie care a grăbit crearea unei frontiere militaro-politice la Nistru. S-au lărgit cetățile din piatră existente. S-au construit altele noi pe ruinele unor întărituri din lemn și pământ. Cetatea Hotin. Cetatea Soroca. Cetatea Orheiul Vechi. Cetatea Tighina Cetatea Albă și Cetatea Chilia la Dunăre . Dar până ce o fi...

Într-o zi atât de frumoasă de vara a lunii august...

Totul s-a amestecat – călăreți, pedestri. Moartea își măcina roada strivind la pământ sub copitele cailor ultimele fire plâpânde de viață. Nu se mai înțelegea nici în cer nici în pământ unde sunt drujinele cnezilor, horugviile șleahței poloneze, tumenele tătare. O masă enormă de oameni a lui Dumnezeu asemenea unui ocean înfuriat, se frământa încătușat în ghearele morții.

- Khu, khu, khu, urragh! Khu, khu, khu, urragh!

O avalanșă de călăreți a apărut ca din pământ. Tumenul lui Edighei ieșea din ponoare. Înainte fâlfâia standardul emirului Edighei. Moldovenii priveau uimiți la evenimentele ce se desfășura vertiginos la flancul stâng. Cavaleria grea a lui Edighei a trecut peste drujinele ruso-lituaniene care au încercat s-o oprească. De unde?! Noile forțe aruncate în luptă de emir au decis soarta bătăliei.

Câțiva oșteni moldoveni l-au înconjurat pe voievodul Ștefan I Mușat și în goana turbată a cailor înfierbântați de bătălie au luat-o spre pădurea din depărtare. În spate Moartea nemiloasă cu chip de tătar intrase cu coasa în oaste aliaților.

Secolul XIV se termina cu cea mai sângeroasă luptă din Europa de Est.

Lupta a fost groaznică. Aproape toată oastea ruso – lituaniană a căzut măcelărită de tătari. Cronica Ipatiev povestește despre dezastrul de la Vorskla în urma căruia ar fi fost uciși în luptă la 74 de cnezi, „а иных воевод и бояр великих и христиан, и Литвы, и Руси, и Ляхов, и Немцев множество убито – кто сможет сосчитать?”

În această bătălie uitată de unii istorici, poate și intenționat, doar unde s-a mai văzut, la numai 20 de ani de la biruința cneazului moscovit Dimitrii Donskoi pe Câmpul Kulikovo, glorioasele drujine care îi alungaseră pe mongoli de pe pământurile ruse, au fost zdrobite pe un cap. Pe cât de rușinoasă a fost înfrângerea, pe atât de tragică. 500 de km au fugit urmăriți de tătari aliați. Până dincolo de Kiev. Până la Luțk. Tătarii, urmărind resturile armatei ducelui de Lituania, tătarii au devastat teritoriile lituaniene. Kievul și-a răscumpărat de la tătari viața plătind 3000 grivne lituaniene. Nu era nici o ripostă. Nici o rezistență. Dacă Marele Duce de Lituania a adunat o oaste de 100 000 de oșteni, iar pierderile au fost la 90%, apoi ele au constituit la 90 000 de oameni (!?). Masacru! Cei mai mulți dintre cnezi au fost uciși pe câmpul de luptă. Unele surse susțin că ar fi fost uciși la 50 de cnezi. Floarea nobilimii.

Frații Andrei și Dimitrii Olgherdovici,

Gleb, Simion, Dimitrii și Lev Koriatovici,

Ivan Borisovici de Kiev,

Gleb Sveatoslavovici de Smolensk,

Andrei Vașilievici și Ivan Kindâri, din cnezii de Druțk,

Spâtek Melștanski, palatinul (voievodul) Podoliei, staroste de Cracow,...

Printre vitejii căzuți în luptă a fost menționat și principele Țării Moldova Ștefan I Mușat.

Și totuși posibil că Domnul Moldovei , căpetenia celor 300 – 400 de viteji participanți la Bătălia de la Vorskla, a fost rănit mortal, ca mai apoi în drum spre Moldova s-au poate chiar la curtea domnească de la Suceava, să moară. Corpul lui neînsuflețit fiind înmormântat la Mănăstirea Bogdana.

14. Podolia. Mătarevi Kameni – Dealul Bechir

Pelerinii au fost cei dintâi drumeți ruși care au trecut acest plai mioritic, mergând spre locurile sfinte, spre Ierusalim

Însemnările lor de călătorie sunt un document inedit despre acest locuri. Călugărilor de atunci le datorăm primul descrieri despre acest ținut al Sorociei.

În revistele rusești „Sbornikul Pravoslavnic al Palestinei” (apare de la 1881) și „Palomnikul Rus” (de la 1883) s-au tipărit numeroase scrieri ale pelerinilor precum Daniil (la 1106-1107), și Zosima, ieromonahulmănăstirii troițko-Serghievski (la 1420-1421). Astăzi Vă facem cunoștință cu scrierile starețului Leontie de la 1701.

Încă la 1414, Zosima vizitează Țarigradul (or. Constantinopol-n.n.), însoțind pe țarevna Ana Vasilevna, logodnica lui Ioan, fiul împăratului bizantin Manoil Paleolog. Peste cinci ani Zosima va lua din nou calea hagiilor (pelerinilor-n.n.), vizitând în perioada anilor 1419 - 1422 Artosul, Hiosul, Patmosul, Ierusalimul și Țarigradul. Impresiile lui de călătorie așternute pe hârtie au ajuns peste secole, până la noi:

„De la Kiev cu negustorii și boierii mari am mers 30 de mile, era o milă5 verste (o verstă-1067 km-n.n.) și am ajuns la un fluviu mare în țara Odoliei (Podolia, Ucraina – n.n) ce se numește Bug. Aici se află așezat orașul Brațlav, unde am stat o săptămână și am purces în câmpia Tătărească și am mers 50 de mile pe acel drum tătareasc ce se numește : spre marea câmpie, și am ajuns la Mătarevi Kameni, la un fluviu mare, ce se numește Nistru. Aici fu trecerea și granița volohă: din cealaltă parte Valahii ridică plata pentru trecere, iar din această parte o ridică pentru marele cneaz Vitovt (Vytautas, mare cneaz al Lituaniei, vărul regelui polonez Vladislav Iagello, era fratele Ringalei, văduva ducelui de Mazovia , cu care s-a căsătorit în 1411 Alexandru cel Bun, domnul Moldovei), iar vama se ia de la trecători și pe urmă amândoi o împart. Și de acolo trei zile de drum până la Belgrad (Cetatea Albă)-n.n.), prin Țara Volohă și am stat la Belgrad două săptămâni. Iar de la Belgrad până la mare sunt 9 verste. Chiar la gura Nistrului stă un stâlp, ce se numește : Fonari (Fanar, felinar-n.n.). Aici sunt schelele pentru corăbii. și am găsit o corabie și am plecat pe mare și am rămas pe mare 3 săptămâni” .

Vadul de la Camenca - Sănătăuca sau Vadul Rașcu? Orișicare din aceste două

vaduri putea să fie un loc potențial de trecere a râului. Mergând de la Brașlav spre Camenca sau Rașcu, călătorii se adânceau în Câmpia Tătară și acest lucru, pentru acele vremuri era destul de riscant. Jafurile, robia și moarte se rostogoleau peste câmpie odată cu cetele de tătari și tâlhari de drumul mare. Numai trecând pe malul drept al fluviului Nistru, călătorii, sub paza cetelor de străjeri, își puteau continua în securitate drumul. Mai având în vedere că drumurile principale erau de-a lungul apelor. Călătorii au ales râul Nistru și mai ales malul drept aflat sub paza cetăților domnești de la margine de țară. Ne cătând la aceea că erau din lemn și pământ dar erau o garanție de a ajunge la destinație. Drumul ce mergea de-a lungul râului Bug se adâncea ca atare în stepele Sălbatică ale tătarilor, iar această nu garanta nimic bun.

Aceste locuri străbătute în lung și-n lat de hoardele tătare și războinici de toată mâna, le-a ocolit ieromonahul Zosima și drumeții lui, mergând spre Țekinovka – Soroca, spre Mătarevi Kameni, spre Stânca, care și astăzi impresionează călătorii ce trec pe la Soroca.

Dacă nu Stânca de lângă Voronovița, Movilău – Otaci, Stânca Albă de lângă Poiana, Camenca sau Rașcu, atunci Țekinovka – Soroca ar putea fi acel vad cu vamă, bine cunoscut călătorilor de la 1419 – 1420 ca Mătarevi Kameni (Stânca Vameșului).

La 800 metri distanță de marginea or. Soroca se află unul din cele mai pitorești locuri din regiune, cunoscut de soroceni și oaspeții orașului ca Dealul Bechir sau Stânca Bechir. O stâncă uriașă din marnă (o rocă calcaroasă, care conține în componența sa 50% de calcar și 50 % de lut – n.n.) a cărei creastă încă din cele mai vechi timpuri a fost folosită ca cetățuie cu șanț, val de apărare și pereți din bușteni cu un nume de botez ce numai este folosit la ziua de astăzi, dar care indică existența din trecut a unei cetăți din lemn și pământ – Grădiștea. O stâncă ce se înalță de asupra unui defileu adânc, brăzdat de un râuleț ce-și face drum printre mulțimea de bolovani rostogolite de pe pantele abrupte din coastele stâncii. În peretele abrupt al stâncii, se văd urmele unui vechi schit - două găuri negre, una mai mare – o ușă și alta mai mică – o fereastră deschid accesul în două camere, una mare, pentru trai și alta mai mică – un altar. Numai unul Dumnezeu cunoaște la sigur câți călugări sihaștri și-au înălțat rugile către Mântuitorul nostru. Originea acestui schit se ascunde în negura vremurilor. În prezent acest schit este cunoscut ca „Peștera haiducului Bechir” (Vlad Ghimpu, Biserici și mănăstiri, p. 144).

15. Cetatea Soroca. Datăre. Scurt istoric

Cetatea Soroca a fost menționată documentar la 12 iulie și 14 septembrie 1499, prin numele lui Coste pârcălab și staroste de Soroca, martor ocular în două tratate de pace și prietenie cu Polonia și Lituania.

La 1 iunie 1512, Bogdan al III adresează regelui polonez o scrisoare prin care roagă să i se transmită în posesie niște mori pe Nistru, așezate față în față cu „castrum nostrum Sorocianum ...contra pagonos tutelam habet” - castelul nostru de Soroca care ne apără de păgâni. Document ce confirmă existența cât, și rostul Cetății Soroca. Chiar de

la prima mențiune documentară personalitatea istorică și geografică a Cetății Soroca apare deja bine fixată și ea rezultă din necesitatea:

- organizării unei frontiere politice;
- organizării unei circulații comerciale eficiente și sigure;
- organizării unei vieți economice a ținutului din care își avea existența populația ținutului Soroca.

Izvoarele documentare scrise conțin informații destul de sărăcicioase și uneori contaversate referitoare la originea și datarea Cetății Soroca.

În Cronica poloneză Miron Costin mărturisește că Cetatea Soroca a fost construită de un oarecare voievod Petru în al doilea descălecat. Această declarație a lui Miron Costin a permis unor cercetători să-l identifice pe voievodul Petru cu Petru Rareș care a avut două domnii (1527 – 1538, 1541-1546)

Dimitrie Cantemir, C. Stamati, A. Meier, Zamfir Arbore consideră că Cetatea Soroca este opera genovezilor, și că nu-i altceva decât Olhionia, colonie străveche iar ulterior factorie genoveză.

S. Panaitescu. N. Iorga, M. Costachescu la fel susțin ideea precum că Cetatea Soroca este creația genovezilor dar din lemn și pământ, ca mai apoi Ștefan cel Mare să o reconstruiască pe la 1475 di piatră.

Ion Nestor și Ștefan Ciobanu resping ideea factoriei genoveze Olhionia și susțin că actuala Cetate din piatră a fost ridicată de Ștefan cel Mare, iar Petru Rareș doar o reconstruiește la mijlocul sec. al XVI.

Investigațiile arheologice efectuate la Cetate în 1958-1959 și 1968-1969 i-au permis lui Gh. Cebotarenco să înainteze o altă versiune, susținută de A. Lepădatu și V. Voitehovschi: pe timpul lui Ștefan cel Mare la Soroca a fost construită o Cetate din lemn și pământ, iar Petru Rareș ridică în locul ei Cetatea din piatră.

Tamara Nesterov consideră că Cetatea Soroca a fost construită „în timpul lui Ștefan cel Mare, și anume în cea mai frumoasă perioadă activității sale, aceasta începând cu anul 1466 la mănăstirea Putna și continuând cu cetățile și bisericile binecunoscute” (*Nesterov T, Arhitectura Cetății Soroca-un argument important în datarea fortăreței, Revista de Istorie a Moldovei, 2/2007, p.25-42*).

Castelele cu ziduri și turnuri rotunde au apărut pentru prima dată în Europa Apuseană ca mai apoi, cu ajutorul meșterilor italieni (și nu numai), da a și meșterilor din Principatele Române, ce au făcut studii și practici în Europa Apuseană, să fie ridicate și în Țările Române. Anume datorită acestui fapt, Cetatea Soroca include în sinemai multe particularități, care le găsim la așa castele precum Castelul del Monte (1240, Italia), Restormel (1265, Cornwall, Anglia), Queenborough (1361-1377, Kent, Anglia), Camber (1512-1514, 1539-1544, cunoscutca unul din castelele lui Henry al VIII, este situat între Rye și Winchelsea, Sussex). Prin aceste Casterle meșterii europeni medievali să dezvolte ultima idee logică de apărare, da și să folosească pentru afirmarea ei practica veacurilor demult trecute. Anume prin aceste Castele și Cetăți precum Soroca, logica

apărării a căpătat cea mai perfectă formă, și anume:

- zidurile rotunde sunt mai puternice decât cele drepte;
- sistemul de apărare este concentric;
- porțile /întrarea în cetate/castel sunt apărate din turnurile din flancuri.

Specialiștii englezi numesc astfel de cetăți / castele: shell-keep (turn - scoică).(*Bulat Nicolae, Castelele del Monte, Restormel, Queenborough, Farnese și Cetatea Soroca: tangențe arhitecturale și defensive medievale, în Cultura și imperativul umanismului latin, USM, p.77-87*)

Și totuși, tot ce este posibil ca Cetatea Soroca să fi fost construită după anul 1392, când Principatul Moldova ajunge în granițele sale geografice și politice exprimate în hrisovul lui Roman I din 30 martie 1392 prin titlul care-l poarta principele Moldovei, „marele singurul stăpânitorul domn Io Roman voievod al țării Moldovei de la munți până la țărnul mării.” Posibil că Cetatea Soroca a și fost ridicată după 1392, la răscrucea dintre secolele XIV -XV, și mai ales pe parcursul domniei lui Alexandru cel Bun. Presupunem că în timpul celei de a doua domnie a lui Petru Rareș, și anume la 1543 - 1546, Cetatea Soroca a fost reparată. S-a ridicat nivelul ogrăzii cu 2 m., s-a umplut cu pământ parterul în cele patru turnuri rotunde, s-a reconstruit galeria din piatră și lemn. Aceste lucrări au fost impuse de folosirea tot mai frecventă a artileriei de asediu, din care cauză era necesar de ajustat interiorul Cetății la noile condiții de atac – artileria. Ulterior galeria a fost numai din lemn.

Câteva sute de ani străjerii Cetății Soroca au aparat Țara Moldovei la în cursul de mijloc al fluviului Nistru. Vadurile din Ținutul Soroca atrăgeau tot felul de hoarde străine: tătarii de pe Volga și din Crmeea, cazacii zaporojenui conduși de Nicoară Potcoavă, Alexandru, fratele lui Nicoară, Constantin, Constantin al II-lea, Iotru Petru. Pe la Soroca au trecut Nistru, invadând Moldova, armatele poloneze a lui Jolkiewski, Hodkevici, cazacii lui Sagaidacinîi (1620-1621), Bogdan și Timofei Hmielnițki (1650, 1652-1653).

O bună perioadă de timp, Cetatea Soroca a fost ocupată de o garnizoană poloneză condusă de colonelul K. Rappe. Inginerii polonezi au mai construit un nou Val de apărare. La 27 septembrie - 9 octombrie 1692, orașul și Cetatea Soroca a fost supuse unui asediu. Daltaban Mustafa pașa comandantul Cetății Oblușita și Vasile Lupu au încercat să i-a cu asalt orașul și cetatea Soroca. Asediul a fost nereușit polonezii s-au aflat la Soroca până la 1699.

La 1711, în timpul campaniei de la Prut a trecut Nistru pe la Soroca țarul Petru I al rușilor.

La 1739, în urma unui atac efectuat de un detașament de cavalerie ușoară din armata generalului rus Munih, cetatea a fost supusă unui incendiu devastator, pierzându-

și astfel importanța ei militară.

•Starețul Leontie la Soroca

Pelerinii au fost cei dintâi drumeți ruși care au trecut acest plai mioritic, mergând spre locurile sfinte, spre Ierusalim

Însemnările lor de călătorie sunt un document inedit despre acest locuri. Călugărilor de atunci le datorăm primul descrieri despre acest ținut al Sorocii.

În revistele rusești „Sbornikul Pravoslavnic al Palestinei” (apare de la 1881) și „Palomnikul Rus” (de la 1883) s-au tipărit numeroase scrieri ale pelerinilor precum Daniil (la 1106-1107), și Zosima, ieromonahul mănăstirii Troițko-Serghievski (la 1420-1421). Astăzi Vă facem cunoștință cu scrierile starețului Leontie de la 1701.

La 14 februarie 1701 călătorii au plecat de la Nemirov în Țara Moldovenească, la orașul Soroca ...

La 17 februarie starețul Leontie ajunge la Soroca. Călătorii s-au oprit pe malul drept, polonez, în Țechinovca unde au și stat toată noaptea. A doua zi, dimineata, din partea moldavă a trecut râul Nistru un vameș, care a și început să se târguiască cu târgoveții greci ca să treacă peste râu. După mai multă târguială grecii s-au învoit în cele din urmă să treacă râul. În aceiași vreme de trecerea peste râu s-a apropiat un cazac din Zaporojie, Petre, care spunând că se duce la Ierusalim, la locurile sfinte și s-a rugat la călători să-l i-a și pe dânsul ca drumeț.

Și era cazacul acela aproape gol, iar la suflet avea 0 copeică și jumătate, deoarece pe drum dădu-se tot ce avea, trăind mai departe mai cuvios ca oricând. S-a pornit cazacul spre locurile sfinte, crezând că Ierusalimul se afla lângă Dunăre.

În aceiași zi, după ce călătorii s-au înțeles cu vameșul, au început trecerea râului în cealaltă parte, Turcească și Moldovenească, după cum o numea Leontie. Vama de la Soroca era luată în arendă de evrei și vama era destul de mare -15 copeici de car. Fluviul Nistru mare cât râul Moscova, curge lângă Soroca repede și este pietros. De cum au trecut râul călătorii s-au oprit în piața târgului Soroca.

În zilnicul său de călătorie, starețul Leontie ne lasă o descriere sa Sorocii.

„Orașul Soroca e așezat pe malul drept al Nistrului, sub deal. Orașelul este înconjurat de zid de piatră. Am intrat în el și l-am măsurat. Zidul e în formă de cerc și constă din pereți despărțiți unul de altul de 25 picioare în lung și în curmeziș” Se pare că aceasta ar fi descrierea Cetății Soroca.,Provizia este foarte scumpă și aproape lipsește; pâine de secară aproape nu găsești; tot pâini mici de grâu și de orz. Și orzul e foarte scump; un sfert moskvitean costă 15 copeici, dar chiar locuitorii n-au ce mânca . Trăiesc și cu ochii la câmp: casele nu sunt înconjurare de curte cu gard; sunt foarte îngreunați cu dările de turc și de domnul moldovean. În Soroca trăiesc de o parte Leșii, de alta Moldovenii”.

Starețul Leontie s-a aflat la Soroca două zile, de unde au luat Calea Ieșilor.

Dealul Sorociei s-a dovedit a fi foarte înalt. L-au urcat cu multă greutate. Pe neașteptate începuse o ploaie mărunță, care îngheța. Peste tot piatră, - caii nu puteau merge, tare greu le-a mai fost. Unul din călători nu a putu sui dealul, iar ceilalți călători s-au oprit la popas, unde au și înnoptat. Toată ziua a plouat și a fost frig, uzi până la piele, călătorii au strâns tot frigul din lunca Nistrului. Au găsit puține lemne, rămase de la solul moscovit Dimitrie Mihailovici Golițin, le-au adunat în care și le-au dus la popas. Să nu fi fost cazacul Petre, îngheța Leontie la jumătatea dealului. Toți erau uzi, iar noaptea s-a așezat un ger cu ploaie amestecată cu lapoviță. Nici foc nu puteau face. Târgoveții greci erau cu toții uscați de oarece și-au făcut corturi din pânză și s-au culcat, iar ceilalți toată noaptea s-au zbatut ca peștele pe uscat. Cel care l-a salvat pe stareț de la îngheț a fost nu altcineva de cât cazacul Petre, care la acoperit cu zeghea (burcă-n.n.) lui, uscându-se la foc. După cum spune starețul Leontie, prin mare primejdie a trecut, dar spre norocul lui a scăpat viu și nevătămat. A doua zi călătorii s-au sculat și-au călătoria.

Călătoria a fost tristă și amară. Foarte tristă! Trecători strașnice, munți înalți, de nu aveai un loc de popas. Caii erau obosiți, din care cauză, călătorii mergeau tot pe jos prin pustietate strașnică: Nimic nu era în calea lor nici sat nici pădure, ci tot stepă goală. Trecând podișul Sorociei, cu „munți înalți și trecători strașnice (!?), călătorii au traversat pe jos și stepa Bălțului. Strașnică !?

„Am mers cinci zile și n-am găsit măcar o vargă de mânat caii. Munți înalți, și a trebuit să trecem prăpastii adânci, iar munții erau așa de împodobiți și dealurile unul mai mare decât altul, încât îți lăsau impresia că nu se mai sfârșesc”

La 24 februarie călătorii au ajuns în cele din urmă la Prut. Iar cazacul Petre, ne ajungând nici la Dunăre s-a întors înapoi. Prea departe era Ierusalimul pentru un biet cazac.

16. Domnitori și evenimente din cronici roase de citit

Alexandru cel Bun

După moartea lui Ștefan I Mușat după bătălia de la Vorskla (1399), Țara Moldovei va fi condusă pe parcursul a câteva luni de Iuga Ologul, urmat la 1400 de Alexandru cel Bun, domnește 30 de ani (1400 -1430). Printre primii domni ai Moldovei este una dintre cele mai proeminente figuri. El este tipul de bun gospodar, după a cărui concepție țara este o moșie c de care el trebuie să aibă grijă. Fiind stăpânul suprem al Moldovei el recunoaște de nenumărate ori puterea suzerană a regelui polon, după cum au făcut-o și predecesorii săi – Petru Mușat la 1387, Roman în 1393 și Ștefan I Mușat la 1395. Alexandru cel Bun a jurat credință regelui polonez în repetate rânduri la 1402, 1404, 1415, și 1419. Alexandru respecta cu strictețe obligațiile sale de vasal al regelui polonez, ceea ce nu se putea spune despre suzeranul polonez. La 1412, regele Vladislav și împăratul Sigismund, la Lublau, încheie un tratat secret, prin care se prevede împărțirea Moldovei, între Polonia și Ungaria, în caz dacă Alexandru cel Bun refuză să

participe într-un eventual război cu turcii. Poloniei trebuia să-i revină partea de nord iar Ungariei parte de sud. Dar cum se întâmplă deseori prietenia polonezi și unguri s-a stricat precum un vas de lut la izvor. Forța militară a lui Alexandru cel Bun și activitatea sa diplomatică i-a permis să anihileze pretinsa împărțire a Moldovei. Domnul Moldovei și-a consolidat relațiile cu Polonia prin ajutorul militar acordat de domn în luptele duse de polonezi cu cavalerii teuton la Grunwald (1410) și Marienburg la 1422. Cavalerii teutoni erau războinici de elită, a căror principala îndeletnicire era războiul. Erau în special cavaleri, bine echipați și greu înarmați. Erau temuți ca a adversari pentru măiestria lor de a mânui armele dar și pentru influența lor asupra lumii creștine.

Implicarea lui Alexandru cel Bun în războiul cu teutonii a fost provocat de amenințările Ordinului asupra Moldovei.

Sigismund de Luxemburg, regele Ungariei, purtase tratative cu Ordinul Teutonic, prin care monarhul maghiarilor ceruse cavalerilor cruciați să restituie fostele teritorii ale Mărcii Moldova. Înfrângerea teutonilor ar fi fost un lucru foarte avantajos pentru țară, așa că domnul Moldovei a decis să trimată și el vitejii lui, care s-au acoperit de glorie.

Bătălia de la Grunwald sau de la Tannenberg a avut loc la 15 august 1410, între Regatul Poloniei, Marele Ducat al Lituaniei și aliații lor pe de-o parte și Cavalerii teutoni de altă parte. A fost bătălia decisivă a războiului polono-lituaniano-teutonic și un dintre cele mai mari bătălii a evului mediu european.

Istoricii zilelor noastre consideră că numărul forțelor implicate în bătălia a fost între 13 000 – 18 000 de polonezi, 6 000- 11 000 de lituanieni și ruteni și cam 16 000 – 20 000 de teutoni. Au venit în ajutor drujinele ruse din Poloțk, Vitebsk, Turov, Pinsk, Smolensk, o hoardă tătară, aliații lui Vytautas. **Alexandru cel Bun ca vasal al regelui polonez a trimis și el în ajutor o ceată de 800 de viteji**, care au luptat umăr la umăr cu forțele aliate – polonezi, lituanieni, cehi ruteni (ucraineni), tătari. Ceata de moldoveni a fost plasată la aripa formată de trupele lituano-rutene. La acest ajutor militar se mai adaugă și 1000 de ruble regelui.

Comandantul suprem al forțelor aliate a fost regele Wladislaw al II-lea al Poloniei. Mareșalul Coroanei Zbigniew z Brzezia conducea cu forțele poloneze, iar cele lituaniene erau conduse de Marele Duce de Lituania Vytautas cel Mare. Forțele teutone erau conduse de marele Maestru Ulrich von Jungingen.

Oastea cavalerilor teutoni a fost zdrobită. Marele Maestru ucis în luptă. În ciuda superiorității tehnologice a teutonilor – a fost prima bătălie din Europa răsăriteană în care a fost folosită artileria – numărul mai mare și superioritatea tactică a polono – lituanienilor s-au dovedit a fi zdrobitoare pentru cavalerii teutoni.

Marienburg (Malbork), 1422. Așa dar la 1422, în timpul războiului cu cavalerii teutoni, Alexandru cel Bun îi trimite în ajutor regelui o ceată de 400 de călăreți sub comanda spătarului Coman. În fața cetății Marienburg aceștia sunt atacați de o oaste a

cavalerilor teutoni mult mai numeroasă.

În ziua bătăliei, teutonii ies la o contraofensivă și încearcă să înconjoare armata polonă. Lovesec flangul unde se afla ceata de viteji moldoveni, care păreau ușor înarmați și vulnerabili. Moldovenii rup rândurile și îi ademenesc pe teutoni să-i urmărească. Era un detașament de cruciați germani, mult superior numeric, și ca armament al moldovenilor. „Văzându-i puțin la număr, cavalerii teutoni îi atacară. Moldovenii se repăd la o pădure, în care descalică și se adăpostesc de vedere”, scrie cronicarul polonez Jan Dlugosz.

Vitejii moldoveni se retrag în ordine într-o pădure din apropiere, unde descalică și dau fiecare în dosul unui copac, așteptând cu arcurile pregătite atacul cavalerilor teutoni. Aceștia siguri de victoria lor, se năpustesc fără de frică asupra pădurii, nori de săgeți cad peste capul lor. Săgețile trimise cu dibăcie, sparg armura cavalerilor, semănând moarte. Pe cei rămași îi obligă să lupte corp la corp, măcelărindu-i cumplit cu topoarele. Mulți teutoni au fost răniți, iar strigătele muribunzilor le-a amintit cavalerilor că fuga-i rușinoasă, da sănătoasă. Teutonii se retrag în dezordine, urmăriți de ceata lui Coman. După scurta bătălie moldovenii i-au o bună pradă de război. „Astfel – povestește cronicarul Dlugosz – într-un chip minunat, moldovenii, cu o ceată de puțini oameni, au bătut o oaste mare a dușmanului și s-au întors ... învingători și încărcăți cu pradă uriașă”.

Vorba cronicarului: “n-a fost neam mai lovit, care să se apere cu o mai cumplită îndârjire”. Cetatea cu zidurile ei înalte și puternice a sfidat de nenumărate ori norii negri de plumb și ploile năprasnice de foc ale dușmanilor de tot soiul. Apărătorii vrednici ai acestui ținut de hotar au rezistat în ciuda vitregiei vremurilor. De zidurile cetății Soroca și-au zdrobit a lor iatagane ienicerii turci, sub zidurile cetății și-au găsit sfârșitul mulți nobili polonezi. Au trecut cu mare războaie pe la Soroca și nu numai cazacii zaporojenii...

Dmitri „Baida” Wisniowiecki

La 1561, grecul Iacob Heraclid, poreclit Despot l-a dat jos din domnie pe Alexandru Vodă Lăpușneanu. Adepții voievodului Alexandru s-au adresat după ajutor către cazacii zaporojeni, care în acele vremuri, sub hatmanul Dmitri „Baida” Wisniowiecki, s-au impus în regiune ca luptători neînfricați cu turcii și tătarii. Boierii moldoveni i-au propus hatmanului scaunul Moldovei. Acesta a acceptat și în fruntea unei oaste, care ar fi fost de la 500 la 4000 de cazaci, a pornit spre Moldova. La trecerea acestuia peste Nistru, moldovenii l-au susținut. Lucrul acesta i-a pus în gardă pe boierii moldoveni cuprinși de panică. Boierii îl aleg domn pe Ștefan Tomșa, care se declară adeptul lui „Baida” Wisniowiecki. Mai apoi, mișelește, Tomșa Vodă îi i-au ostatici pe hatman și omul său de încredere Pesetki, dându-l pe mâna turcilor.

Din cazematele Cetății Albe ei vor fi duși la Țarigrad, unde li s-a propus să

treacă în religia musulmană. Au refuzat să-și schimbe credința strămoșească și au fost aruncați de pe zidurile Țarigradului. Pesețki a murit de îndată, zdrobindu-se de. Wisniowiecki în cădere s-a agățat cu corpul de un cârlig. Două zile s-a chinuit, blestemându-l pe sultan. În cele din urmă a fost omorât de turci prin săgetare.

Dmitri Wisniowiecki, poreclit Baida, arfi unul din primii hatmani din Siciul Zporojan, o republică militară căzăcească. A fost și staroste de Cerkask și Kanev. Fondatorul Siciului Zaporojan, centru administrativ, politic și militar al cazacilor zaporojeni, o forță militară în nordul stepelor Mării Negre în perioada secolelor al XVI-lea – al XVIII-lea.

Siciul Zaporojan era plasat pe o insulă în mijlocul râului Nipru, în regiunea Zaporojie din Ucraina contemporană. Cazacii erau un grup multietnic, în majoritate de origine slavă – ucraineană și rusă, cu influențe în port și anumite obiceiuri din partea popoarelor turco-tătare vecine.

În vara anului 1775, din ordinul împărătesei Ecaterina, Siciul Zaporojan, ultimul bastion al libertății și a modului căzăcesc de viață, a fost ras de pe fața pământului. O mulțime de cazaci au evadat și s-au refugiat în delta Dunării unde au înființat sub oblăduirea Înaltei Porți Siciul Dunărean.

Ioan Vodă și hatmanul Ivan Swircewski

O luptă crâncenă dintre Principatul Moldovei și Imperiul Otoman a vut loc la 1774. La cererea sultanului Selim al II-lea de a plăti un tribut dublu de 80 000 monede de aur, domnitorul Moldovei Ioan vodă cel Cumplit a ridicat țara la luptă contra otomanilor. O armată uriașă turco-tătară a invadat principatul. În ajutorul domnului moldovean au venit numai 1200 de cazaci zaporojeni conduși de hatmanul Ivan Swircewski (Swirgowski – n.n.), care avea mai multe biruințe asupra turcilor. Zdrobindu-i pe turci la Jiliște, la Tighina, Ioan vodă și Swircevski vor pierde bătălia generală de lângă lacul Cahul și satul Roșcani. Boierii moldoveni, cavaleria a trecut de partea turcilor, trădând țara și pe domnitor, carea fost ucis. Puțini cazaci au rămas în viață, printre dâșii hatmanul Swircewski, rănit, și care au fost luați ostatici de turci. Mai apoi, peste doi ani de zile cazacii și-au răscumpărat hatmanul din robia turcească.

În scaunul domnesc de la Iași s-a așezat un nou domn – Petru Șchiopul (iunie 1574 – 23 noiembrie 1577; 1 ianuarie 1578 – 21 noiembrie 1579; ; 17 octombrie 1583 – 29 august 1591).

Nicoară Potcoavă

În după amiaza zilei de 16 iunie 1578, un bărbat de vre-o 49 de ani, cu statură impunătoare și frumos la înfățișare, purtând barba după obiceiul domnilor moldoveni, rostea în fața călăilor săi și a unei mulțimi adunate în Piața de Mărfuri din Liov ultimele sale cuminte:

“Sânt osândit la moarte, dar nu știu pentru ce, fiindcă nu cunosc să fi săvârșit în viața mea vre-o faptă pentru care ar trebui să termin astfel. Știu bine, că am luptat

întotdeauna bărbătește și cavaleriește - cu cinste - împotriva dușmanilor lumii creștine.

Nu cunosc nici un alt motiv, dar dacă ei sânt condamnat la moarte pentru că turcii, cu plată, au cerut regelui vostru, supusul său, să facă acest lucru și regele a poruncit călăului să ducă treaba la bun sfârșit, pentru mine n-are nici o însemnătate. Dar țineți minte, ca nu va trece mult timp și cel care mă ucide azi pe mine v-ar putea ucide și pe voi și că fapăturile voastre și cele ale regilor voștri vor fi duse la Constantinopol de îndată ce cel care plătește o va care”.

Reproducând aceste cuvinte ale lui Nicoară Potcoavă în scrisoarea sa din 12 iulie 1578, adresată din Cracovia contelui Geovan Battista Concini din familia conților della Penna, Filip Talducci, relatează tragicul sfârșit al celui în față căruia s-au deschis porțile Cetății Soroca. În scrisoarea sa el totodată accentua, cât este vorba de un act de mare nedreptate din partea regelui polon Ștefan Bathory (1575-1586).

Când călăul, după cum și era obiceiul vremii arată poporului capul sângerând, pentru a demonstra, că judecata s-a făcut și dreptatea a biruit, un murmur de nemulțumire și durere a izbucnit de asupra peții. Numai paza bună care pusese mâna pe archebuze, a asigurat liniștea or. Liov.

Filip Talducci ne comunică că până în cele din urmă, spiritele au fost liniștite, permițându-se oamenilor lui Nicoară să depună corpul, împreună cu capul în biserica ortodoxă din Liov, zisă a Rușilor, cu toate că mai înainte ea fusese ridicată și sprijinită cu banii Domnilor Moldovei.

După înfrângerea lui Ioan Vodă cel Cumplit în lupte de la Roșcani, în iunie 1574, Moldova avu stăpân pe Petru - Vodă Munteanul (cunoscut sub Petru Șchiopu). El avu mult de lucru cu cazacii, care năvăliră de mai multe ori în Moldova, aducând cu dânșii “Domnișori, fii, frați adevărați sau închipuiți ai Domnilor ce stăpâniseră până la Petru Vodă.

“De noroc era Petru - Vodă cu cazacii cum să tâmplă pururea omului de nare odihnă ca bine de unii nu se mântuia, alții venia asupra lui”. (Gr. Ureche)

În drumul lor spre domnie cazacii treceau Nistru pe la Soroca, Rașcov, pe la Râbnia. Unul din cei mulți dornici de domnie a fost și Nicoară Potcoavă. Ajutat de cazaci și țărani fugari din Siciul Zaporojan, el încearcă o primă incursiune în Moldova în august - septembrie 1577, dar care se termină nereușit. Cronicarii Grigore Ureche și Nicolae Costin relatează, că la acea incursiune au participat numai 330 de oameni conduși de hatmanul Șah și moldoveanul Ceapă. A doua încercare a lui Potcoavă de a pune mâna pe putere s-a încununat cu succes. Potcoavă trece Nistrul la Soroca, unde “prostimea la primit ca domnitor”. La sfârșitul lui noiembrie 1577 el s-a instalat domn la Iași. Grigore Ureche afirmă, “că mulți i s-au închinat”.

Conform unor surse istorice numele lui Nicoară Potcoavă ar fi fost Voda, iar în Siciul Zaporojan a fost poreclit „Voloșenin” (de la voloh, valah, adică român –n.n.). Nicoară (Ivan) – Voda – Voloșenin – Potcoavă. Mai era cunoscut și sub numele de Pavel Potcoavă și Sarpega, da și Ivan Potcoavă Crețul.

Într-o scrisoare din 16 ianuarie 1578 către împăratul Rudolf al II-lea se arată, că

Nicoară Potcoavă a fost așezat domn al Moldovei prin voința țării. Astfel se explică, cred, cea de-a doua victorie după instalarea la Iași, asupra lui Petru Șchiopu, la Docolina, la 13 decembrie 1577. Sultanul Murat al III-lea a dat poruncă în Transilvania și Țara Românească să se adune oști pentru a ataca Moldova.

În fața acestor pregătiri Nicoară Potcoavă, la sfatul lui Ștefan Bathory, fostul principe al Transilvaniei, devenit de curând rege al Poloniei, și la îndemnul magnaților polonezi se retrage din Moldova, înapoi pe la Soroca spre Țara Leșească.

Prins prin vicleșug de magnatul Micola Seniawski, palatinul Poloniei, Nicolae Potcoavă este adus la 10 februarie 1578 la Varșovia și predat mercenarilor lui Ștefan Bathory. A fost prins prin vicleșug, fiindcă pe Nicolae nu era chiar așa de ușor să pui mâna pe el. Era un cazac viteaz și voinic: “acel Potcoavă era de o așa putere, că nu numai potcoave rupea, dar și taleri sfărâma, iar când înfîgea un taler în copac nu putea-i să-l scoți decât tăindu-l. Apucându-se de o roată din urmă putea ține în loc o căruță trasă de 6 cai. Sfărâma oiștea de genunchi. Luând în dinți un butoi de miere îl arunca peste cap. Luând în mână un corn de bou, străpungea cu el poarta” (Text de pe o gravură poloneză din sec. XVIII cu portretul lui Nicoară Potcoavă.).

În aprilie 1578, el este transferat în cetatea Rawa, iar după 2 luni este adus la Liov. În toată această perioadă Petru Șchiopu și sultanul cer insistent regelui Poloniei pedepsirea prizonierului Nicoară. O ultimă adresare a ceașului turc la Liov în determină pe Ștefan Bathory de a decide condamnarea la moarte, fără judecată a lui Nicoară Potcoavă. Deși mercenarii au cerut ca un asemenea viteaz să fie iertat, mai puternic decât rugămințile lor a fost cuvântul ceașului și Nicoară a fost executat, aducând după cum relatea Filippo Talducci în scrisoarea sa, “jale mare în Polonia și rușine asupra regelui”.

Așa a căzut capul cazacului Nicoară Potcoavă la insistența ceașului turc, da și la cererea domnului Moldovei. Și a dăruit pentru moartea lui domnul Moldovei 50 de boi, 4 buți de tămâioasă, 2 putini de lămâioare sărate și un cal frumos.

Nedreptatea ce se sfârșise în piața Liovului la 16 iunie 1578 mai târziu va fi recunoscută de un mare oraș polonez, care va da cinstire acestui bărbat viteaz. După câțiva ani, la construcția Arsenalului din Gdansk (1601-1605), una din cele mai frumoase clădiri din oraș, o adevărată perlă a stilului Renașterii flamande, operă a marelui arhitect Anton von Obbregen, se va așeza efigia (capul) în piatră a lui Ioan Potcoavă, la picioarele unei statui de oștean moldovean. Statuia din fața Arsenalului din Gdansk păstrează și astăzi această efigie, mărturie a recunoașterii marii nedreptăți ce i s-a făcut lui Ion Potcoavă, numit de moldoveni Nicoară.

Din acele vremuri îndepărtate, în Ucraina s-a păstrat un cântec vechi popular despre războaiele duse de moldoveni și cazaci contra turcilor otomani.:

«Ой ми волохи, ми християне,
Та ни милуют нас бусурмане.
Ви, казаченьки, за віру дбайте –

Нам, християнам на поміч прибувайте!
А казаченьки за віру дбають,
Волохам християнам на поміч посилають.
Трублит в труби, в сурьми вигравають,
Оченьками казаченьків з України провожають»
(Исторические песни малорусского народа, т. I, Киев, 1874, стр. 162).

Alexandru, fratele lui Ioan Vodă și Nicoară Potcoavă

Odată cu execuția lui Potcoavă lupta cazacilor pentru cucerirea domniei în Moldova, nu numai că n-a încetat, ea chiar s-a întetit în acele vremuri când Nicoară Potcoavă zăcea ferecat în lanțuri în închisoarea poloneză.

Apar din nou unul după altul “moștenitorii legitimi” a lui Ioan Vodă cel Viteaz și Nicoară Potcoavă. Cronicarul G. Ureche amintește în Letopisețul său pe mulți domnișori care au urmat calea lui Nicoară Potcoavă, tulburând domnia lui Petru Șchiopul. Prin campaniile lor în Moldova ei au încercat să-l înlăture pe Petru Șchiopul de la domnie - la 27 iulie și 12 octombrie 1578, la 27 octombrie 1583, la 7 august 1584, la 8 ianuarie 1587. Cel mai vestiți dintre pretendenți au fost un Alexandru, fratele lui Ioan Vodă și Nicoară Potcoavă, un Petru, un Constantin I și al II, un Manoil da și un Ionașco.

Informații despre campania lui Alexandru, ruda lui Nicoară Potcoavă în Moldova

La 12 martie 1578, comandantul oștilor turcești, beiful de Silistria Daud, îl informa pe regele polonez Ștefan Bathory despre biruința acestuia asupra lui Alexandru, ruda lui Nicoară Potcoavă.

Alexandru cu mai mulți lotri (tălhari –n.n.), foști păstori, foști robi în țara turcească, leși, cehi, s-au strâns și au năvălit în țara Bogdaniei (așa numeau osmanii Țara Moldovei – n.n.). Mai mulți begi, sfătuindu-se le-au ieșit în cale. Ne cătând că osmanii nu aveau tunuri și arme de foc ei i-au lovit pe cazaci di toate părțile. Lupta a durat până spre seară, dar nu le-au putut face nimic cazacilor și mai mult aceștia reușiseră să se retragă în târgul Iași. Daud de împreună cu oaste lui Petru Șchiopul, i-au împresurat, strângând tot mai tare cercul încercuirii, apropiindu-se tot mai aproape de Alexandru și cazacii lui. Turcii și moldovenii au ridicat întărituri din butoaie și lemne și i-au ținut așa încercuiți până când n-a sosit de la Ștefan Bathory ajutoare – pedestrime, cavalerie și pușcași. Și cazacii lui Alexandru și-au făcut întărituri, dar după cum povestește Daud, așa de tare i-au lovit cu armele că lotrii nici n-au scos capetele să vadă ce se petrece în împrejurimi. În urma schimbului de focuri, unul din căpeteniile căzăcești pe nume Șah a fost lovit mortal de un glonț. Rămași fără căpetenie cazacii și-au dorit să se predea. Aruncau și scrisori de după întărituri. Dar osmanii au rămas de ne înduplecat. Într-una din nopți, pe la orele 4 dimineața cei împresurați osmani, moldoveni și polonezi au ieșit de după întărituri printr-o ușă mică din curte unde erau încercuiți și au fugit spre pădure. Mai mulți viteji s-au pus pe urmele lor.

Fugarii au fost ajunși din urmă, fiind înconjurați pe un deal din toate părțile ,

Daud cu osmanii lui și moldovenii lui Petru șchiopul da și oaste poloneză s-au luptat cu înverșunare , ne permițându-le cazacilor să se risipească prin pădure.. Lupta a fost crâncenă din ambele părți, însăși Daud a fost rănit de o săgeată . Mulți lotri au fost măcelăriți. pe cei ce încercau să scape prin pădure erau vânați. Alexandru da și încă 20 de cazaci de frunte au fost prinși de vii. Judecata lor a fost pe loc – toți cei de frunte au fost măcelăriți cu sabia. Steagurile și tobele au fost duse la Iași.

Petru, fiul lui Alexandru

După zdrobirea cazacului Alexandru, în fruntea altui detașament de zaporojeni vine Petru, care s-a declarat fiul lui Alexandru. Informațiile despre activitatea lui sânt foarte sărace. E cunoscut faptul că Petru pornește la luptă în primăvara și vara anului 1578. Printre adepții lui erau și moldoveni, inclusiv și unii boieri mici. Despre ultimii doi, frații Simon și Grigore, aflăm dintr-un hrisov al domnitorului Petru Șchiopul din 11 martie 1586 în care este vorba de confiscarea satului Climăuți din ținutul Sorociei, de pe Nistru, fostă ocină a celor doi frați. Domnitorul scria, că Simon și Grigore au pribegit în Țara Leșească, la cazaci și de acolo ei l-au ridicat pe un oricare lotru, și anume Petru, ce domnitor și au venit cu sabia asupra Domniei mele... Dacă am auzit despre venirea lor în Țara Domniei mele, am adunat oastea și am ieșit în calea lor la cetatea Soroca. Ei auzind de sosirea Domniei mele, au început să fugă înapoi, Petru oștenii Domniei mele gonindu-l, l-au prins viu pe el și pe mai sus supușii Simon și fratele lui Grigore și l-au adus la Domnia mea. Întru aceasta Domnia mea i-am ucis ca dușmani ai Domniei mele și a întregii țări a Domniei mele”.

Aceste tentative de alungare a lui Petru se bazau pe faptul că la începutul domniei o parte din marii boieri îi reproșau originea sa din neamul Basarab, și nu voiau să-l primească de domn sub motivul că nu era din familia domnitoare a Moldovei.

Treptat, Petru Șchiopul câștigă încrederea marilor boieri “la cinste mare-i ținea li din sfatul lor nu ieșea”, iar față de masele populare, în limitele mentalității epocii, avea o atitudine protectoare: “judecată cu blândețe și fără fățarie o făcea” - notează G. Ureche.

Ne cătând la seceta distrugătoare, prin eforturile sale, Petru Șchiopul reușește să redreseze situația economică din țară. Pășind pentru prima oară pe pământul Moldovei, Henry Cavendish nota că “moldovenii sânt gospodari buni..., căci imașurile lor sânt înzestrate cu vite, boi, vaci, cât și oi și au o rasă bună de cai. Țara are un pământ bun și roditor, bine împădurit și cu apă foarte bună...”

Dar nu oare aceasta atrăgea pe acei “domnișori” în Țara Moldovei, oare nu belșugul țării îi arunca în șa pe cazaci, cum a fost la 8 ianuarie 1587, când “ridicat-u-s-au o samă de cazaci ca niște lupi ce sântu învățați de-a pururea la pradă, de au intrat în țară și au prădat și multe bucate au luat de la Ținutul Sorociei (G. Ureche).

Războiul Pârvului pârcalabului de Soroca

Pârvul, pârcalabul Sorociei împreună cu “hânsarii și cu alții carii au vrut de bună voie să i-au ajunsu la Perieslavu”. Cazacii au refuzat să întoarcă dobânda de război,

atunci moldovenii au luat cu asalt tabăra cazacilor. Mica oaste a pârcălabului Pârvul a spart apărarea cazacilor, semănând moarte în cazaci. După cum spune cronicarul Ureche, “puțini au scăpat din ei, iar cei care au fost la Iași, la domnie”.

Despre “războiul Pârvului pârcălabului de Soroca când s-au bătut cu cazacii la Perieslav” vorbește hrisovul lui Petru Șchiopul de la 8 mai 1587: “au venit niște cazaci tâlhari foarte oameni răi aice în pământul nostru și au prădat și câteva sate la margine pe Nistru, în pământul domniei mele, deci sluga noastră Pârvul, pârcălabul el lovindu-se de dânșii s-au bătut și așa Dumnezeu milostiv fiind ajutor și biruindu-i pe tâlharii i-au dat sub sabie domniei mele dintre dânșii viii i-au prins, iar unor din trânșii numai capetele lor sau adus de față înaintea noastră și a tot sfatului nostru. Pe urmă și sluga noastră Pârvul pârcălabul viind s-au aflat pre însuși trupul lui având câteva răni”.

Petru Vodă răsplăti această biruință, dăruindu-i lui Pârvul satul Burueniești pe Siret în ținutul Roman.

La începutul anilor 90 ai sec. XVI, către sfârșitul domniei lui Petru Șchiopul, la curțile împărătești de la Varșovia și Constantinopol circulau zvonuri despre campaniile căzăcești din regiunile ruse spre Moldova. Încă la sfârșitul anului 1590 din Constantinopol anunțau, că un oarecare pretendent fals la domnie în Moldova a cerut ajutor de la Moscova, de unde i-au dat niște detașamente de cazaci care se îndreaptă spre Moldova (Hurmuzaki v. XI, pp 745-746).

În instrucțiunile ambasadurilor regelui polon de la adunarea seimului din 1592 se spune, că și la 1591 se pregătea o campanie a cazacilor în Moldova, având în fruntea lor pe “un oarecare domnișor”. Regele polon cu greu i-a convins pe cazaci să refuze la campania ce se pregătea, iar însuși “domnișorul” fiind dat pe mâna regelui (Jerela v. 8 p. 66).

La 12 mai 1591, Stanislav Golschi, căpitanul de Bar, având poruncă de la regele polon în ce privește păstrarea păcii și tratatului de alianță cu sultanul turc anunța domnitorului Moldovei Petru Șchiopul: “Azi însă mi-a venit vestea din Kiev, că s-au pornit din Moscova mai multe mii de tâlhari, la care s-au alăturat și alții, care de obicei tâlhăresc în Boristene, și au primit în rândurile lor pe un oarecare Lazăr, care se dă drept fecior al voievodului Moldovei. Și se zvonește, că această adunătură de tâlhari are de gând să-l aducă în Moldova”. Asigurând năzuința regelui polon de a trăi în pace și liniște cu împăratul Turciei și domnitorul Moldovei, Stanislav Golschi socoate de cuviință să-l informeze pe Petru Șchiopul ca acesta să nu scape nimic, pentru a preîntâmpina răul. De asemenea, căpitanul de Bar promite o informare a domnitorului Moldav, “dacă căpitanul Sorocii” îi va trimite un om credincios, căruia i-ar putea încredința pe deplin corespondența sa către domnul Moldovei.

Zbuciumată domnie a avut Petru Șchiopul. De la 1576 și până la 1592, cazacii din Siciul Zaporojan au întreprins 14 campanii în Moldova, care aveau scopul de ai izgoni din principat pe turci și tătari, da și de a lua scaunul domnesc de la Iași.

Nalivaiko și Loboda

La 1594-1595, are loc campania lui Grigori Loboda și Severin Nalivaiko în Moldova. În acele vremuri, aceștia țineau sub a lor control întreaga Rusie Mică, în afară de Minsk. În mai 1595 oastea pestriță a lui Nalivaiko, compusă din cazaci și țărani – unguri, transilvăneni, austrieci, au cucerit Cetatea Albă și Tighina. Întărindu-se în cetățile ocupate, ei au luat sub control asupra Chilieii, Tighinei și Cetății Albe.. Nalivaiko avea un plan, care i l-a comunicat și lui Sigismund al III-lea. El își dorea să transforme Principatul Moldova într-un stat căzăcesc sub suzeranitatea regelui. Ideea nu a fost susținută de rege, da și mai mult, Sigismund al III-lea a mers alături de otomani împotriva lui Nalivaiko și Loboda, care au fost împinși peste Nistru.

Curând Grigori Loboda a fost învinuit de trădare și a fost ucis de însuși cazaci.

Eu, Ali-beiul de Tighina ...

Elementul băștinaș (românesc) era destul de puternic în lunca Nistrului (Hotin, Soroca, Tighina), încât, pe la 1580, corespondența dintre Ali- beiul, begul de Tighina (administrator) și starostele de Rașcov (Polonia) era în românește. O scrisoare din acele vremuri care s-a păstrat până în zilele noastre , în arhivele polone (Biblioteca Zamoyiski din Varșovia) și a fost publicată de către Nicolae Iorga în renumita sa lucrare „Basarabia Noastră. Scrisă după 100 de ani de la răpirea ei de către Ruși”, Vălenii-De-Munte, editura și tipografia Societății „Neamul Românesc”, 1912, p. 41-43.

”Eu, Ali-beiul de Tighina, scriu multă viață și sănătate starostelui (polon) de Rașcov. Dup-aiasta dau știre dumitale ca să știți dumneavoastră să nu vă hie cu grija, nici o teamă, de nemică, ce să hiți cu pace bună de către noi; c-am auzit că vă temeți. Atâta doară veți bănuî pre noi , atâta , căce c-am mers de-am lovit nește sate de-am luat câțiva robi pentru căce au fost vina lor, căce au prins niște spahei (călări –n.n.) de-ai noștri: deci pentru acel lucru s-au făcut aceasta. Iară de cătră noi bine să știți că sântem foarte cu priință bună și știm prietenșugul cel bun și vă suntem cu toată inema și cu toată credința. De-aista vă dăm de știre. De la domnul (+slavonește), amin.

Și în cea carte ce s-au scris rosește, să cauți cum e scris: tot este de folos, cătră dumneavoastră, cu pace în toată vremea. De-aceasta să se știe.

Și, altă, pohtesc pe dumneata s-mi trimiți un poloboc d e horilcă, să-mi hie de hanul, că este să vie spre la Tighina, și ți-l voi plăti cu bani dumitale , nouă; dar foarte te poftesc să-mi trimiți curând, până nu vine hanul. Și mă rog să-mi trimiți pre cest om al mieu. Și să nu mi-l zăbovești. și-ți voi mai trimite carte rosească dumitale, de veri ști de tot”

Scrisoarea lui Ali-beiul către starostele de Rașcov a fost scrisă din necesitatea de a cumpăra un poloboc de horilcă către vizita hanului la Bender. Dar tot odată a urmat și o scuză pentru jefuirea unor sate situate în regiunea actualului oraș Tiraspol. Ca un bun musulman , Ali-bei se oprea numai de la băut vin, după cum era prevăzut în Coran.

Starostele de Rașcov se vede că era în același timp un bun târgoveț, realizând și pe malul drept al râului Nistru comerț cu horilcă de la velnițele (instalație rudimentară (la țară) de producerea rachiului țuicii, spirtului) de pe moșiile nobililor polonezi. Ce beau cetele de străjeri de la Hotin, Orhei și Soroca, pe la 1580?

Să sperăm că străjerii noștri foloseau cea mai bună băutură – vinul de la țară.

Ștefan vodă Răzvan și cazacii

La 28 iunie 1595, domnul Moldovei, Ștefan Răzvan scrie din Iași către Drăgan și Bogdan și tuturor cavalerilor oștirii zaporojene cu propunerea să intre în oastea sa pentru a lupta împotriva turcilor.

- Precum am scris și mai înainte domniilor voastre, chemând pe cavalerii voștri în slujba noastră împotriva păgânilor și dușmanilor noștri, astfel și acum vă rugăm. Iar noi suntem gata să vă plătim leafa și să vă răsplătim ca pe niște cavaleri, conform cu scrisoarea domniilor voastre. Și de asemenea vă vor da de știre și vor așeza lucrurile tovarășii noștri (de sub comanda) domnului Cieszeszeski, care ne-au adus scrisoarea de la domniile voastre. Vă vom plăti ca și celorlalți oșteni care slujesc la noi, unguri, sârbi și cazaci; celor ce vor sluji călări și tuturora care vor veni, fiecăruia îi vom plăti conform slujbei sale. Numai că tovarășii domniilor voastre ne-au spus să trimitem banii la Soroca. Dar noi vrem ca domnii cavaleri să binevoiască să vie la scaunul nostru, la Iași, după cum este obiceiul, și noi vom fi gata să dăm domniilor voastre bani, căci credem că va fi și voia domniilor voastre, căci știți și voi obiceiul omului slujitor. Noi nu vrem ca cineva să facă la noi slujbă degeaba, ceea ce domniile voastre veți vedea. Cu aceasta ne recomandăm prieteniei domniilor voastre.

Stanislaw Jolkiewski

La 1611, polonezii care vin să acorde ajutor Moldovei nu numai că au *“dat ajutor ci făcând mari stricăciuni pretutindeni în țara noastră, în ținuturile Sorocii și Hotinului”* au plecat înapoi în Polonia luând și leafa de la moldoveni pentru slujbă”.

În 1617, în apropierea Rașcovului din stânga Nistrului au avut loc lupte între hatmanul polonez Stanislaw Jolkiewski și seraschierul Iscander-pașa care pe la Soroca a trecut Nistru. În tabără la Soroca s-a aflat Iscander-pașa până s-a încheiat pacea de la Bușu sau Jaruga mai sus de Soroca. Tot la Soroca în acea perioadă se încheie un tratat de apărare reciprocă dintre domnitorul Radu Mihnea și prințul ardelean Gabriel Bethlen, chemat de turci în ajutor.

Cele mai mari ciocniri între turci și polonezi au avut loc în 1620. Armatele lui Stanislaw Jolkiewski trec Nistrul la Bușu, împânzind Câmpia Sorocii în drum spre Iași. Puternicul stăpânitor turcesc pe toată linia Dunării și Dobrogei veni în întâmpinarea armatei polone aducând cu dâșii și pe tătarii Bugeacului în fruntea cărora se afla un Cantemir, om cu însușiri neobișnuite. Armatele s-au lovit în luptă la Țuțora. Gaspar Gratiani - domnitorul Moldovei lupta alături de polonezi. Polonezii sperau la o biruință ușoară, doar Gaspar, care devenise domn, îi asigura, că este îndeajuns ca oastea poloneză

să pătrundă în țară ca aceasta să se răscoale și toată dominația turcească în Moldova să fie lichidată.

Dar în a treia zi Țuțora Hatmanul Moldovenesc Șeptelici trecu la Turci semănând groază în oștirea polonă care și se puse pe fugă. Retragera polonezilor a fost nespus de nenorocită. Ea se poate asemăna cu viitoarea campanie de la Prut a țarului Rusiei Petru I Romanov. În timpul retragerii polonezii își pierd harmanul:

“Când au bătut turcii pe Gaspar-Vodă la Țuțora, întorcându-să leșii înapoi, tăiat-au un tătar pre Jolcovschii, hatmanul leșesc, lângă Movilău, precum scrie și letopisețul. Numai tătarul nu l-au știut că este Jolcovschii hatmanul leșesc. Ce după ce l-au omorât, au găsit ceasornicul în sân, de au cu diamanturi. Și aflând tătarul că au fost hatmanul leșesc, să di dzis tătarul acela că nu trebuiește să trăiască omul în lume, dacă nu va avea noroc, și să fi jiunghieat singur” (I. Neculce). Prea mare ar fi fost răscumpărarea, în comparație cu ”ceasornicul de aur cu diamanturi”. S-a întâmplat aceasta în Câmpia Sorocii nu departe de satele Sauca și Brezova de lângă Otaci. Peste timpuri, nepoții și strănepoții hatmanului polonez vor ridica pe un delușor o coloană din piatră, în vârful căreia este o cruce din fier. “Stâlpul leahului” - monument al unei sorți vitrege. Un cronicar polon plângea astfel nenorocirea pierderii hatmanului: “mai bine s-ar fi cufundat în pământ țara aceea a Moldovei înainte de a fi intrat de a fi intrat noi într-însa; nici odată coroana polonă n-a suferit mai mult”.

Zdrobirea polonezilor la Țuțora nu însemna sfârșitul luptei. Acordul ei final a constituit expediția de la Hotin din vara și toamna anului 1621. Sultanul Osman, om tânăr și îndrăzneț intră în Moldova. El a pătruns până la Hotin. Polonia și-a adunat o armată considerabilă sub conducerea lui “Hotchevici, hatmanul de Litfa, om vestitu din tinerețile sale la războaie”. La 20 august “au sosit și 100 de cazaci înaintea harmanului lor, anume Sahaidacinii, dându-i știre că sosește și oastea căzăcească cu tabăra legată de trei dzile tot cu războiu prin tătari, că trecuseră cazacii pre la Soroca și zabovindu-să cu prada pe hirea lor”.

Sultanul turc avea gând să pedepsească Polonia. Dar totul s-a terminat cu o luptă nehotărâtă din partea armatei turcești. Luptele turco-polone pentru Moldova se încheie cu o pace prin care polonezii renunță la Moldova și recunosc suveranitatea turcească asupra ei.

17. Ruxandra Lupu și cazacul cu chip de om și hire de lup

“Fericită domnia lui Vasile vodă în care, de au fostu cândva această țară în tot binele și bivșug și plină de avuție, cu mare fericie și trăgănată până la 19 ani, în dzilele aceștii domnii au fostu” (Miron Costin).

Aprilie 1634-aprilie 1953. Timp de 19 ani Principatul Moldovei a fost cârmuit de una din cele mai reprezentative personalități ale vieții politice feudale moldovenești Vasile Vodă Lupu. Și dacă încercăm o raportare a realizărilor epocii Vasile Lupu,

constatăm: monumentele arhitectonice - Trei Ierarhii și mănăstirea Golia; istoriografice - Letopisețul lui Grigore Ureche și de cultură - Academia.

Izvorul tuturor răutăților și pustiităților Moldovei a fost începutul căderii Poloniei, răscoala cazacilor și năvălirea lor în Moldova, ceea ce a și adus la stingerea domniei lui Vasile-vodă Lupu.

“Însă țara cu nărocul, cu cârma și vâlva vestitei domniei lui Vasile-vodă” în timp s-a aflat în afara tulburărilor din regatul polon, până la anul 1650. Într-a cel an 1650 se întorceau tătarii din Țara Leșească cu pradă de război. Tătarii din Bugeac și cu o samă de tătari din Crimeea “au lovit la întorsul său pren țară și ca o oaste ce trecea, nu poate fi să nu și strice ceva. Venitau la Vasile vodă țărani cu plângere “jeluindu că-I pradă tătarii și le strică pâinele. Vasile vodă vesel la masă, de Cotnarul spumos, a dat îndată poruncă căpitanilor să purceadă întru pedepsirea hoardei tătare. I-au lovit pe neașteptate moldovenii pe tătari, iar cei ce au scăpat au dat de știre hanului de cele întâmplate la Brătuleni un sat de lângă Răzina. S-au sfătuit tătarii să reîntoarcă prada lor luată de moldoveni. Au dat de știre lui Hmil hatmanul cazăcesc să fie gata și el să meargă împotriva lui Vasile-vodă, totodată răspândind zvonuri “că merg ei cu război să lovească Țara Moschicească”. În mare taină au purces ambele oști spre Nistru.

Au trecut tătarii și cazacii lui Hmelnițchi Nistrul la Soroca. Și cum au sosit la Soroca, au împărțit oastea în două: una spre părțile Sucevii, alta spre Orhei și Lăpușna până în Prut, oastea tătară cu cazaci amestecată.

Drâmba acea de oaste haină care s-a îndreptat spre Suceava, *“au cuprins cât ține Soroca și Ținutul Ieșilor”*, până în târgul Iași, la Hotin, Dorohoi, Hîrlău, Cernăuți, până în cetatea Sucevei. Au venit *„musafirii”* pe neașteptate în plină masă - toată țara era pe acasă, cu animale cu herghelii, de care prin acele vremuri era plină Moldova. *“Plean, robi au luat fără număr multe, și case de boieri au robitu”*. Și s-au apărat numai chighecenii de nu le-au putut strice nimica tătarii.

Galga-soltan și cu Hmil hatmanul de la Soroca au tras direct la Țuțora unde s-au oprit cu tabăra. Curtea lui Vasile vodă de la Iași a scăpat prin fugă, prin păduri. Dar ajuns la strâmtoare mare Vasile Lupu fu nevoit totuși să primească de ginere pe Timuș și să dea sume mari de bani năvălitorilor ca să se retragă.

Alianța lui Vasile-vodă Lupu cu cazacii a fost impusă, ea fiind în contradicție cu politica boierească a domnitorului. În curând, la 1651, cazacii și tătarii suferă o grea înfrângere la Berestecico. Prin informații Vasile Lupu făcea tot posibilul să-i ajute pe polonezi. În scrisoarea sa către Nicolae Potocki de la 18 martie 1651 îl informează despre pregătirile de război ale tătarilor, în alianță cu cazacii, împotriva Poloniei: *“La porunca hanului, Beteg aga a strigat pretutindeni prin Bugeac și prin Țara Dobrogei la război, ca să fie gata toți, când hanul va porni în persoană la primăvară. Solii de la Hmielnițki vin neconținut la tătarii din Bugeac...”*

După Berestecico (28-30 iunie 1651) unde într-o luptă fără compromise armata cazacă, părăsită de tătari a suferit o lovitură distrugătoare - Vasile Lupu rupe alianța impusă de cazaci. Însăși Polonia era gata să facă tot posibilul pentru a-l lua sub apărarea

pe Vasile-vodă, căruia la 24 decembrie 1650 i s-a acordat indigenatul, cetățenia nobiliară polonă, după cum se și vede din scrisoarea lui Nicolae Potocki către regele Ioan Cazimir din septembrie 1651:

“...Consider, că tătarii cu nuredin sultan (al II moștenitor al Tronului la tătarii din Crimeea, primul fiind calgai) vor merge fie în țările măriei voastre, fie în țara Moldovei pe care o amenință însuși Hmielnițki în legătură cu încuscrirea sa. Prin urmare, dacă va voi să-și verse iadul în Țara măriei voastre, voi căuta, luând pe Domnul Dumnezeu în ajutor, să nu se aleagă cu bucurie, iar dacă asupra țării Moldovei, nimic n-are fi mai drept decât să salvăm pe acest vecin și slugă credincioasă a măriei voastre, pe care l-am primit în sânul nostru”.

Semnând pacea cu polonezii la Balaia Țercovi, Hmielnițki și-a strâns din nou zaporojenii pentru a-l pedepsi cum se cuvine pe cel ce-l socotea de viitor cuscru. Bogdan Hmielnițki i-a cerut din nou lui Vasile vodă să-i dea fata după Tumus căci de nu *“îi va tăia în atâtea bucăți de nu le va mai putea lipi nimeni la loc”*.

Disperat Vasile Lupu se adresează după ajutor lui Martin Kalinovski, hatmanul de câmp, care se mai află cu vre-o 30000 de oșteni lângă hotarele Moldovei. Kalinovski porni spre Batog pentru a-i tăia calea cazacilor spre Moldova. Cazacii erau vreo 12000 ajutați fiind de vreo 5000 de tătari sub conducerea lui nureddin sultan care visa să fie *“nun mare”*. Nu departe de alaiul nuntașilor urma hatmanul Hmil cu o armată. Preventiv el îi scrie o scrisoare lui Kalinovski: *“Hmielnițki lui Kalinovski, hatmanul russian, hatmanului polon, salut! Fiul meu, băiat încăpăținat întovărășit de câteva mii de prieteni, s-a pornit să-și ia de nevastă pe fata Voievodului Moldovei. Aflu spre mirarea mea, că o numeroasă armată polonă vrea să-i curme calea. Rog pe excelența voastră pentru binele patriei, să-și retragă trupele, cu atât mai mult cu cât ele se află într-o proastă poziție militară. Mă tem că tinerii nuntași, din prostie poate, să nu s-apuce să se certe cu oamenii dumneavoastră”*.

Lângă Batog, Bogdan Hmielnițki a intervenit la timp, și polonii pieriră până la unul, de la Kalinovski până la cel din urmă soldat. Revanșa a avut loc. Calea spre Moldova a rămas deschisă.

Cazacii, care de-acu nu mai aveau încredere în voievodul moldovean îi ceruse garanții speciale: ostatic la cazaci pe Toma Cantacuzino - unul din cei mai vestiți boieri din țară. Vasile-vodă fiind prins la strânsoare l-a trimis la Soroca de unde a trecut la Iampol, însoțind o caretă cu șase cai. Dar un mare boier de țară a fost prea puțin pentru cazaci, ei îl mai cer și pe fratele domnitorului, hatmanul Gheorghe. Însoțit de cei doi ostatici, Timus, s-a hotărât să-și continue drumul spre Iași, totodată având în cortegiul său de nuntă și niște rusoaice foarte rău crescute, leneșe, grase și bețive, având o totală necunoaștere a tuturor obiceiurilor curții”.

La 26 august 1652 s-a anunțat plecarea: Iampol, Soroca, Bălți, Prutul s-a trecut la Sculeni, Iași.

Îndată ce s-a înfățișat acest alai de nuntă de vreo 3000 de cazaci, oastea Moldovei a cuprins-o din ambele părți pentru a ținea alinierea”, dar poate mai repede de a-i

împiedica pe cazaci să-și facă meșteșugul obișnuit - tâlhăria.

Miron Costin susține, că Timuș *“avea numai singur chip de om, ia toată firea de fiară”*, iar un neamț care era la nuntă spunea că este *“un flăcău tânăr, stricat de vârstă, nu tocmai mic, destul de voinic și grosolan”*.

Nunta a avut loc la 1 septembrie 1652. Cununia a avut loc la Biserica Sfântului Nicolae din Iași.

Despre nunta Domniței Ruxanda a scris foarte frumos C. Gane în *“Trecute vieți de doamne și domnițe”* și N. Iorga în *“Istoria românilor prin călătorii”*. Îndemnăm cititorul de a se adresa acestor lucrări pentru a cunoaște mai profund viața vitregă a uneia din cele mai frumoase fete din Moldova - domnița Ruxanda, ruptă de la una din cele mai luxoase curți, care amintea pe cea din Stambul, sau mai repede chiar pe cea din Bizant

Când a fost să plece, domnița s-a prins cu mâinile de gâtul doamnei, care nu era decât mama ei vitregă, iar Vasile Vodă a rămas cu capul gol mulă vreme, văzând cum se duce în țară barbară, cu oameni a căror fire și moravuri le văzuse, cea mai iubită dintre cele două fete ale lui.

Vineri, 6 septembrie 1652, alaiul de nuntă a luat calea înapoi - Iași, Sculeni, Bălți, Soroca, Iampol, unde s-au cununat și mai apoi la Cehrin.

După acea nuntă, după încheierea alianței lui Vasile Lupu cu Bogdan Hmielnițchi atitudinea boierilor moldovenesci față de domnitor s-a schimbat radical. Dacă până la acel eveniment boierimea l-a sprijinit pe parcursul a 18 ani, acum ea i-a întors spatele aliatului hatmanului Hmil. În decurs de mulți ani Vasile Lupu era în relații bune cu sultanul turc și regele polon. Cu începere de la 1652 toți devin de odată nemulțumiți de prietenia voievodului.

“Într-acela chip și casa lui Vasile-Vodă, de atâtea ani întemeiată, cu mare cădere și risipă și apoi și la deplină stingere au purces de atunci” - ne spune Miron Costin.

Sușinuți de Matei Basarab - domnitorul Munteniei și Racotți a Transilvaniei boierii moldoveni urzesc un complot cu scopul de a-l înlătura de la putere. Profitând de faptul că Vasile Lupu a desconcentrat armata sa de mercenari (principala sa forță) în Moldova au intrat oștirile din Transilvania, de partea cărora au trecut boierii complotiști în frunte cu Gheorghe Ștefan. Ajuns la strâmtoare Vasile Lupu se refugiază la Hotin, cerând ajutor de la cuscrul său. Gheorghe Ștefan intră în Iași și se proclamă domnitor.

“Nau împlut Vasile - Vodă cu pribejia sa o lună în Camenița, au venit știre cum Timuș, feciorul hatmanului Hmil, cu 8000 de oaste într-un ales căzăcească, trece la Soroca Nnistrul” (M. Costin). Dacă a trecut Timuș Nistru la Soroca nu l-a mai așteptat pe socrul-său, ci de la Soroca a ținut calea la Prut, trecându-l lângă Coicea. Biruind oastea lui Gheorghe Ștefan cazacii au intrat în Iași, descălicând în curțile domnești. Până la venirea lui Vasile Vodă de la Caminșa, au prădat cazacii codrii Iașilor de la drumul Capoteștilor până aproape la Huși. Întorcându-se la domnie, Vasile - Vodă fu nevoit să intervină pentru a întoarce prada oamenilor. Domnitorul a dat cazacilor câte un zlot pentru fiecare vită răscumpărând-le pentru bieții oameni.

Oastea moldo-cazacă intră în Muntenia. De la început au fost câteva izbânzi ca

mai apoi să fie zdrobiți nu departe de București, lângă Finta (17-27 mai 1653). Retragerea cazacilor și a moldovenilor fu un dezastru.

După retragerea din Muntenia Vasile Lupu pornește iarăși pe drumul pribegiei, într-ajutor de la hatmanul Hmil, iar Timuș care de abia avu timp să-și vadă soția, se întoarce în Moldova în ajutorul lui socru-său.

“Peste scurte dzile sosi veste - scrie Miron Costin - cum Timuș iară cu 9000 de oameni intră pre la Soroca în țară”. Loviseră cazacii și oamenii lui Vasile Vodă pe Grumadze căpitanul care era cu oastea sa în câmpia Sorocii. Trecând codrul pe la Cucoreni cazacii intrară în Suceava, unde se aflau Doamna Ecaterina cu fiul, cu rudele, cu boierii lui Vasile - Vodă. Ajutorul pe care a încercat să-l dea Timuș a fost nefast. El fu ucis de schija unui obuz din artileria condusă de Dumitru Wiszniwieski. Cetatea a fost cucerită - familia și rudele lui Vasile Vodă au fost bătute în închisoare iar cazacii zaporojeni, cu corpul neînsuflețit al lui Timuș Hmielnițki, au luat calea Nistrului spre Soroca.

Se spune că Ruxanda ar fi născut după moartea soțului ei doi gemeni. Socrul ei, Bogdan Hmielnițki, îi dăruie cetatea Rașcovului pe malul Nistrului în hotar cu ținutul Sorocii. Mulți pețitori i-au bătut pragurile, dar așa și nu s-a măritat. După ce Ștefăniță, fratele Ruxandei, deveni domn în scaunul Moldovei Ruxanda fu chemată să se întoarcă la baștină, dar a refuzat mereu, cu îndârjire. Ștefăniță a ajuns chiar cu oaste sub zidurile cetății Rașcovului ca s-o asedieze pentru a o întoarce pe Ruxanda în țară. O zi, două, o săptămână, porțile rămăneau închise. Ceva ridicol, un frate împresurând pe sora-sa pentru a o scoate dintr-o cetate din care nu voia să iasă. Ștefăniță plecă, iar Ruxanda rămăsese pe multă vreme. Și numai peste 20 de ani de la plecarea ei din țară, când nu mai era nimeni în viață din familia lui Bogdan Hmielnițki, Ruxanda s-a întors la Deleni din ținutul Botoșani - moșie primită în dar de la tatăl ei.

În 1687, când oștile regelui polonez Ioan Sobieski, care se aflau în război cu turcii, au intrat în Moldova, devastând și arzând satele Moldove, Ruxanda s-a refugiat în Cetatea Neamțului, care atunci era mănăstire. Și iată acolo, o mână de cazaci, conduși de vecinul de moșie a Ruxandei, Vasile Krupenski, pune mâna pe cetatea-mănăstire, prădând-o și o omorâi pe domnița pe pragul ușii cheliei unde ea se ascunse. O soartă atât de vitregă și tragică a uneia din cele mai frumoase fete din Moldova - domnița Ruxanda.

În 1657, prin vecinătatea Sorocii trece armata turco-tătară, sub conducerea lui pașa din Silistria, angajată în lupte pe teritoriul Poloniei. În rândurile ei se află și vestitul călător turc Evlia Celebi, care ne-a lăsat o mică descriere a cetății și a târgului Soroca:

“Am ajuns la cetatea Sorocii de sub stăpânirea Moldovei. Aceasta este o cetate mică, zidită din piatră și așezată pe malul fluviului Nistru. Orașul său se compune din vre-o mie de case (o cifră exagerată - 1772 la Soroca erau 171 de case și bordeie - n.n.) acoperite cu trestie, având biserică, grădini și vii astfel că este o cetate din nou l-a primit pe Elvia Celebi ca la informație de mai sus el mai adaugă: “Am ajuns la cetatea Soroca, care se află sub ascultarea unui boier (pârcălabul Ion Hăbășescu - n.n.) și care e loc de

vamă sub stăpânirea beiului Moldovei. În cinstea hanului s-a tras din tunuri și s-au dat ospățuri.”

Un sat ce te cucerește prin pitoreasca așezare la confluența a două râșoare, Nurafa și Bușă. Din cele mai vechi timpuri aceste locuri au fost locuite de triburile culturii Cucuteni- Tripolie, Sântana de Mureș - Cerneahov și nu numai. Din vremurile de până la creștinism, la Bușă s-a păstrat o cavernă-templu, păgân.

Actualul raion Iampol cu satul Bușă a fost parte din Țara Bolohovenilor, Statul Kievean Rus, Regatul polon, polon –lituanian, Imperiul rus și sovietic.

Conform unor legend , pe locul actualei așezări Bușă s-a aflat vechiul oraș rus Krasnopol sau Antopol, care a fost parte a knezatului Halici-Volâni, distrus mai apoi de tătari.

Conform unei legende locale, originea toponimicului Bușă ar veni de la numele unei tinere, Basi sau Buși, unica rămasă în viață după o invazie tătară.

Și totuși, în secolul al XV, marele duce de Lituania Vitovt dăruiește neamului de nobili Bușinski moșia de la confluența Murafei cu Bușă de unde și numele.

La sfârșitul sec. al XVI, pe la 1590, hatmanul de coroană, Jan Zamoyski (1562-1605) a început construcția unui nou castel – „Cuib de vultur”. Aceasta s-a întâmplat după Unia de la Liublin din 1569, când a fost formată Republica Polonă. La 1589. Moșia Bușă este cumpărată cu 800 kip (bani lituanieni). De la început castelul se evidenția printr-o formă dreptunghiulară cu 6 turnuri. Acestea erau unite între ele prin tuneluri, care formau sub castel un mic labirint.

Se învecina orașelul cu Câmpia Sălbatică a tătarilor, iar nu departe trecea *Șleahul Kuciman*. Iar de cealaltă parte a Nistrului, de la Hotin spre Soroca – Orhei – Bender (Tighina) – Cetatea Albă, trecea *Drumul mare voloh*

18. Orașelul-cetate Bușă

Bușă era o așezare cu posibilități de apărare precum Kamenet-Podolsk, de unde uneori localnicii numeau orașelul lor „Micul Kamenet”.

Pe când Bușă era parte a Regatului polonez, orașelul era o cetate de pază la frontieră, fiind de nenumărate în epicentrul a mai multor evenimente. Nu odată a fost atacată de tătari.

La 1617, la Bușă a stat tabără hatmanul de câmp Stanislaw Jolkiewski cu 20 000 oșteni în așteptarea oastei turcești de 100 000 oșteni condusă de Iscander-pașa.

La 1621 în trecere pe la Bușă a mers Patriarhul Ierusalimului Teofan însoțit de hatmanul Sagaidacin și 3000 de cazaci conduși de Petru Konașevici.

Mantia neagră a morții acoperise nu numai orașelul Bușă da și întreaga regiune.

La 1648, Bușă a fost ocupată de cazacii lui Bogdan Hmielnițki. Curând însă viața de toate zilele a acestui orașel de frontieră s-a terminat .

Jan Kazimir, regele Poloniei trimite oștirile lui Stanislaw Potočki contra Ucrainei căzăcești. La 28 noiembrie o oaste în număr de 30 000 șleahță s-a oprit sub zidurile orașelului-cete Bușă. După unele informații în orașelul-cetate se aflau la 12 mii de cazaci și locuitori din Bușă și împrejurimi. La propunerea de a se preda apărătorii Cetății au răspuns cu focuri de arme. A început groaznicul asediu, fără un pic de îndurare. „Такое было страшное время что земля родила, то в ямы свои и прятала, то казака прятала но случалось, и поляка прятала не одного”.

Pojarurile au cuprins întreaga localitate. Martorii bătăliei povesteau că apărătorii cetății, femei, bătrâni , copii se aruncau în foc, săreau în fântâni ca să nu ajungă pe mâna polonezilor. Autorul anonim al Cronicii Versificate (Рифмованой) povestește despre două femei înarmate cu coase, care luptau în rând cu bărbați, omorând un căpitan. În acea bătălie a murit vitejește soția sutașului Zavisna, care după moarte soțului, fiind înconjurată de șleahțici, s-a aruncat în aer cu un poloboc plin cu pulbere de tun. Numele ei ar fi fost Mariana, Această femeie a fost o persoană reală.

Un joc de lumini a spart în întunericul cetății înecată în nori de fum și o explozie groaznică a cutremurat pământul. „Cuibul de vultur” a zburat în aer cu tot cu polonezii îmbătați de biruință.

După acel groaznic asediu Bușă mult timp a rămas în ruine.

Posibil în acele vremuri în satul Holoșnița din ținutul Soroca au apărut refugiați din Bușă. Ei și astăzi trăiesc la Holoșnița și poartă numele de familie Bușan, din care neam vine și bunica mea Ana Jamba (Bușan).

La 1672, Verдум von Urich, diplomat, călător, scria în jurnalul său de călătorie: „Din Iampol, am mers de-a lungul colinilor, iar mai departe peste o întindere ce bucură ochii, de acolo printre stânci am coborât din nou într-o vale până la confluența râurilor Murafa și Bușă ... iar acolo unde ele se unesc se formează din stânci un triunghi ascuțit. Pe acest deal, da și mai departe pe uscat, cândva a stat orașelul Bușă. Ruinele se mai văd, iar după dânsle se poate vedea că orașelul a fost construit în forma unui triunghi ascuțit. Două laturi ale acestui triunghi sunt spălate de râuri. A treia latură era apărată de valuri și șanț. Numai că 18 ani în urmă ele au fost distruse de polonezi, iar peste câțiva ani și tătarii i-au luat în robie pe ultimii locuitori care mai rămăseseră, astăzi acolo nu este nimic, în afară de 4 căsuțe, mori, și o biserică în ruine”.

Mulți stăpâni a avut Bușă – Końtepolski, Lubomirski, Kacicovski, Mateus și Tadeuș Scompski, până n-a ajuns un simplu sat . La 1792 ruinile cetății Bușă au fost vândute ca material de construcție. În așa fel a fost demolată și vândută până la 1814.

19. Apostolii moldoveni în Ucraina cazacilor

Pavel Efremov Apostol. O personalitate bine cunoscută în Ucraina în a doua jumătate a secolului al XVII-lea a fost Pavel Efremovici Apostol, amintit în câteva documente ca și Pavel Efremov, originar din Moldova. Istoricul rus A.M. Lazarevski era de părerea că la 1659 Pavel Apostol era o persoană nou venită în Ucraina. Cercetările lui V. M. Modzalevski au arătat că numele de familie Apostol era cunoscut în Ucraina cu vreo 10 ani mai devreme, încă pe la 1649. În cartea de danie, data fiului lui Pavel Apostol, Dănilă Apostol, în anul 1690 se menționa că tatăl lui Dănilă din fragedă copilărie și până la moarte și-a făcut serviciul din Oastea Zaporojană. Aceasta ne dovedește că Pavel Apostol încă din copilărie se află în detașamentele căzăcești și deci nu-i exclus faptul că părinții lui erau deja strămutați în Ucraina.

Primele date sigure despre Pavel Apostol se referă la anul 1659. În acest an Ivan Vâgovski trecea de partea Poloniei, făcând încercarea nereușită de al atrage de partea sa și pe Pavel Apostol. În același an polcovniul de Mirgorod Pavel Apostol recunoaște și susține alegerea noului hatman al Ucrainei, Iurie Hmelnițki, însă personal, din ce motive nu cunoaștem, nu participă la Rada care l-a ales. În locul lui "a pus degetul" fostul polcovnic de Priluțk, Petru Doroșenko. Din scrisoarea lui A.Trubețkoi adresată țarului în august 1659 aflăm că Pavel Apostol era hatman (наказной гетман). La începutul lunii decembrie 1659 polcovnicul de Mirgorod și de Gadeaci, "Pavel Efremov, fiul lui Apostol" împreună cu alte persoane, sosește la Moscova în calitate de sol al lui Iurie Hmelnițki. Împreună cu Pavel Apostol era și fiul său Vasili³³⁶. Alte detalii referitor la această solie nu sunt cunoscute. În vara anului lui 1660 iarăși este amintit polcovnicul de Mirgorod, Pavel Apostol³³⁷.

Documentele păstrate vorbesc despre aceea că la mijlocul anului 1665 Pavel Apostol era în rândurile adeptilor lui Petru Doroșenko. V. Modzalevski era de părerea că Pavel Apostol s-a întors în patrie, în Moldova³³⁸. De fapt, în acest timp el se află în tabăra hatmanului Stepan Opara (1665), adeptul lui Petru Doroșenko³³⁹. În calitate de sol al lui Stepan Opara, Pavel Apostol a fost trimis la polcovnicul Drozd cu misiunea de a-l convinge pe acesta să treacă de partea lui Petru Doroșenko. Ca adept al lui Petru Doroșenko, în iulie 1668, Pavel Apostol participă la asediul orașului Kamenoe, iar la începutul anului 1669 el a fost trimis de către Petru Doroșenko peste Nipru cu misiunea ca "prin înșelăciune, să-l scoată în taină și să-i aducă la Cighirin" pe Damian Mnogogreșnâi (1669-1672) și pe polcovnicul de Pereiaslavl Dmitrașcu Raicea. Pavel Apostol n-a îndeplinit însă această însărcinare.

Dmitrașcu Raicea a depus jurământ de credință țarului, iar ulterior Pavel Apostol nu se reține mult printre adeptii lui Petru Doroșenko. În anul 1670 Pavel Apostol vindea conacul lui din Gadeaci, iar din 1671 și până în 1679 din nou îl aflăm polcovnic de Mirgorod. În 1676 polcovnicul de Mirgorod Pavel Apostol primește un cadou de "1 soroc de samuri" cu ocazia încoronării noului țar al Rusiei Fiodor Alexeevici. La 3 august 1677 polcovnicul de Mirgorod Pavel Apostol se adresa cu o scrisoare stolnicului F.

Hrușcirov, în care îi comunica că cazacii trimiși peste Nipru s-au întors și spun că turcii și tătarii merg asupra Cighirinului. În anul următor, 1678, hatmanul Ucrainei Ivan Samoilovici (1672-1687) comunica țarului ca în componența oștirii care a luptat împotriva otomanilor și tătarilor era și detașamentul polcovnicului de Mirgorod Pavel Apostol. V. Modzalevski credea că Pavel Apostol a fost polcovnic de Mirgorod până în 1678.

Unele documente de arhivă permit să stabilim că el deținea această funcție și în anul 1679. Astfel, la 6 februarie 1679 lui Pavel Apostol i se adresa cu o scrisoare de răspuns polcovnicul de Lubensk I. Novițki în care comunica despre pregătirile de luptă împotriva turcilor și tătarilor. I. Novițki de asemenea îi propunea lui Pavel Apostol să-și unească forțele și împreună să meargă împotriva dușmanului, dacă va primi învoirea hatmanului. Alte date despre viața și activitatea lui Pavel Apostol deocamdată nu ne sunt cunoscute. Ceva mai târziu postul de polcovnic de Mirgorod a fost ocupat de fiul lui Pavel Apostol, Dănilă Apostol.

Dănilă Apostol. Conform unor date, Dănilă Apostol s-a născut la 4 decembrie 1654, conform altor date – în anul 1658. Despre viața și activitatea lui Dănilă Apostol în a doua jumătate a secolului al XVII-lea se cunosc următoarele. În anul 1682 el este numit polcovnic de Mirgorod. În martie 1688 hatmanul Ivan Mazepa (1687-1708) comunica țarului că "polcovnicul de Mirgorod, Dănilă Apostolenko, scrie către zaporojeni, fără știința sa, a hatmanului, scrisori, ce ar putea duce la revoltarea poporului ucrainean". Acest denunț a rămas însă fără urmări vizibile pentru Dănilă Apostol. În anul următor, 1689, el îl însoțea pe hatmanul Ivan Mazepa la Moscova. Conform informațiilor lui N. Marchevici, în anul 1689 Dănilă Apostol în fruntea unui detașament de 10 mii de oameni mergea asupra tătarilor. N. Marchevici susține că cazacii ar fi dorit să-l aleagă pe el hatman, însă Dănilă Apostol n-a fost de acord să primească buzduganul. La începutul anului 1696 Dănilă Apostol se adresa cu o scrisoare voievozului Șeremetev în care se declara gata de a apăra Ucraina de incursiunile tătarilor. Într-o altă scrisoare de la 22 ianuarie 1696 trei polcovnici din Ucraina – polcovnicul de Mirgorod Dănilă Apostol, polcovnicul de Gadeaci M. Baruhovici și polcovnicul de Poltava P. Semionov – comunicau lui Șeremetev că ei nu pot să iasă la marginea țării să-i întâmpine pe tătari, fiindcă sunt, puțini, dar dacă tătarii vor intra în adâncul țării, va fi mai ușor să-i zdrobească. La 29 ianuarie aceiași polcovnici comuni ca și lui Șeremetev noi date despre tătari, iar ceva mai târziu ei îl informau despre zdrobirea tătarilor, care au năvălit în Ucraina. Susnumitul istoric N. Marchevici susține că Dănilă Apostol de asemenea a participat la campania asupra Azovului. La 10 iunie 1698 polcovnicul de Mirgorod Dănilă Apostol și polcovnicul de Priluk D. Gorlenko în fruntea unui detașament de 6 mii de oameni se aflau lângă Cazâkermeni. Dănilă Apostol a fost polcovnic de Mirgorod până în anul 1727. După aceasta el devine hatman al Ucrainei, post la care s-a aflat până la sfârșitul vieții în anul 1734.

20. Podolia sub moldoveni

Duca-vodă era un om care cunoștea foarte bine țara, în care ani de zile îndeplinise diferite funcții boierești. Iar dacă era lacom la bani și crud la o întâmplare, știa să cheltuiască și pentru biserici.

După doi ani de domnie a mers Duca-vodă la Țarigrad, la împărăție unde avea de rezolvat un conflict cu Ștefan, feciorul lui Radu-vodă - logodna fiicei lui Catarina cu feciorul lui Radu. Verdictul Divanului împărătesc a fost - să fie nunta.

“Atunce au cheltuit Duca-vodă mulți bani la Poartă, aproape o mie de pungi de bani. Și i-au dat turcii și hătmania Ucrainei, caftan și șlic și buzdugan și un tui” (Ion Neculce).

Din iulie 1681, prin voința sultanului, care-l îmbrăcase în veșmânt de hatman căzăcesc și-i mai dăduse la cale două tuiuri ale Moldovei încă unul, Duca-vodă era atât domn al Moldovei, cât și domnul acelei Ucraine, pe care turcii o câștigaseră din moștenirea lui Bogdan Hmielnițki și a lui Timuș în urma unui război recent.

După ce a făcut Duca-vodă nunta la Iași “s-au gătit s-au purces la Ocraina, la Nemirova. Și s-au strânsu toată căzăcimea acolo la Duca-vodă, la Nemirova... Ș-au făcut și curți lângă Nemrova, în marginea Buhului, ș-au făcut și alte curți în marginea Nistrului, la Țicanovca împotriva Sorociei. Și stăpânie Duca-vodă și Ocraina și Țara Moldovei, domn ci trei tuiuri (Ion Neculce).

La Țicănăuca, în fața Sorociei construi “case domnești cu beciuri de piatră”, și alte curți “la Pestere lângă Buh aproape de Nemirova”, unde avea, ca și în celelalte târguri de peste Nistru “stupi, vaci, oi, pluguri de boi, velniță de horilcă, de bere și de altele și “fabrică de mied” din mierea domnească a Moldovei.

Duca-vodă așează aici la Țicănăuca un caimacam grec, pe Iene Draghinici care și începu să trateze această imensă întindere de pământ ca o mare moșie a sa, ca o fermă luată în arendă, colonizând satele și târgurile cu cazacii, dar numai pentru a le vinde velnițele ce le înființase. Mari întinderi erau acoperite cu semănături, prisăci. Tot el organiza o mare crescătorie de vite și de oi. La 1683, în luna aprilie, acest Iene Draghinici harmanul” cumpără moșii la Țicănăuca Ucraina de la rusoaica Duducalca, având ca martori pe șoltuzul orașului Ivan Goguma, pe un ungur, Iștoc clucerul și ostași horodi” (horunjii), sotnici, căpitani sau polcovnici. Țicănăucăi, Duca-vodă îi dădu o organizare municipală ca aceea din Moldova, făcând pârgar pe un cazac, Ivan Goguma. Târgul Țicănăuca devenise acum plin de ostași, căpitani sotnici și pisari. La doi ani după ce turcii au fost bătuți la Viena (1683) de către un mare și adevărat urmaș a lui Zamazski, Ioan Sobiețki, cazacii îl destituie pe Iene Draghinici, iar domnitorul Gheorghe Duca își pierde averile din stânga Nistrului. Începe un lung război dus de turci cu Austria și Polonia, unite în “liga sfântă”, la care aderă mai târziu Veneția și Rusia.

Armata polonă, care i-a biruit atât de reușit pe turci sub zidurile Vienei, acționează pe teritoriul Moldovei în decursul numeroaselor expediții (1684-1694) fără prea mari reușite. Domnitorii Moldovei Constantin Cantemir și Constantin Duca rămâneau

devotați Turciei.

În scrisoarea sa de la 2 octombrie 1691, de la Țuțova Constantin Cantemir îi arată regelui polon Ioan Sobieski motivele pentru care nu poate trece de partea lui și îi cere din nou să nu pună garnizoane polone la Iași și la Roman.

“Totuși spunem înaltei înțelepciuni și stăpâneștii atenții a măriei voastre domnului meu milostiv, dificultatea noastră, că afară de fiul, pa care îl am la Stambul (Antioh), mi s-au luat prin firman doi fii și întreaga casă, precum și casele tuturor boierilor care se află mai jos de Fălciu. În al doilea rând, toți sărmanii cetățeni ar trebui să cadă într-o singură clipă în robie. Iar, pe lângă aceasta, și eu singur, cum aş putea scăpa, aflându-mă întru atât de multe hoarde? Ar trebui să dau în robie atât pe copiii mei, cât și întreaga țară. N-aș crede să fie pe lume un astfel de om, care să facă aceasta. Și ce amintire a măriei voastre ar rămâne din aceasta, mai ales când măria voastră ai luat asupră-ți această sarcină de a elibera din robie această țărișoară? A pune, după cum aud că este gândul măriei voastre, garnizoane în Iași și în Roman, din aceasta s-au naște cea din urmă pierzare și ruină a acestei pierdute țărișoare, căci ar trebui că în tot acest timp hordele să cadă asupra Iașilor și Romanului, unde nu un singur creștin ar trebui să cadă în robie”.

Așa fu răspunsul celui care la alegerea boierilor și cu sprijinul lui Șerban Vodă, domnul Munteniei, fu ales la domnie în Țara Moldovei la 1685, din oameni simpli “viteaz și cu sfat bun”. Împreună cu moldovenii din subordine, a săvârșit mai multe isprăvi de arme mai ales în războiul polono-suedez (1655-1660).

În 1686 Ioan Sobieski intră în Moldova cu o armată enormă, având intenția de a supune principatul coroanei polone, ceea de părea ușor de îndeplinit. Mai ales, după cum scria Ion Neculce:

“Cantemir-vodă, când au venit craiul (Sobieski - n. n.) ramăsese mai singur. Boierimea, slujitorimea fugisă care încotro putusă. Numai pre cu puținței rămăsese, oameni de curte. Și-l îndemna o samă de boieri să se închine la leși”.

Ioan Sobieski ajunge la Iași fiind chiar întâmpinat de un grup de boieri printre care se evidențiază mitropolitul Dosoftei. Succesul regelui polon a fost de scurtă durată.

În timpul acestei campanii poloneze de la 1686, la Soroca se instalează o garnizoană a regelui Ioan Sobieski. La 23 august 1686 diplomatul francez Francois Gaston menționa, că “regele Poloniei dorind să-și asigure stăpânirea totală asupra Moldovei, a ocupat cu ajutorul cazacilor puternica cetate de pe Nistru numită Soroca, unde a instalat o garnizoană numeroasă. Tot referito la această instalare a unei garnizoane în cetate menționează inginerul polonez de origine franceză Dupont: “S-au făcut un nou detașament, care să se ducă să așeze o garnizoană la Soroca. Această instalare a fost mai ușoară decât celelalte două (Suceava și Pererâța - n. n.), pentru că acolo se găsea o cetate ale cărei ziduri și metereze erau întregi, astfel că puțin a fost de făcut”.

Peste 150 de ani de la ridicarea ei din piatră, cetatea Soroca a fost parțial refăcută de inginerii-constructori polonezi. Cetatea era mereu amenințată de revărsările Nistrului

care își ridică câte o dată apele mai sus de 10 m, ograda cetății fiind inundată. Polonezii, lărgind șanțul din jurul cetății, adu pământ înăuntru, ridicând nivelul ogrăzii cu 1,9 m, este săpată încă o fântână, formă pătrată, iar la nivelul ogrăzii încăperile din lemn au fost înlocuite cu altele din piatră - 13 beciuri.

Instalându-se în cetatea Soroca fără mari dificultăți polonezii au lăsat acolo o garnizoană, iar forțele principale s-au alăturat oștirii regale. Francois Dupont relatează în continuare, că cele două detașamente care fuseseră alcătuite pentru înaintarea și punerea în stare de apărare s-au unit din nou cu oștirea dusă în câmpia Țuțorei”. Mai târziu armata poloneză s-a retras de pe teritoriul Moldovei, însă la Soroca, cât și în alte cetăți ale Moldovei au rămas garnizoane poloneze. La 14 noiembrie 1686 Francois Gaston menționează că “regele Poloniei a păstrat patru locuri întărite în Moldova; Neamțu, Suceava, Câmpulung și Soroca”.

Scopurile lui Ioan Sobieski asupra Moldovei s-au adeverit în timpul campaniei din 1691, când armata polonă a intrat din nou în țară ocupând nordul Moldovei. Atunci s-a petrecut și cunoscutul epizod al apărării cetății Neamțului. Timp de patru zile un detașament mic de oșteni moldoveni a ținut piept armatei polone.

Iar mai târziu, la 1692 a avut loc o încercare de a recuceri cetatea Soroca de la polonezi. Ion Neculce în cronică sa relatează că: în al șaptelea an al domniei lui gătitu-s-au Cantemir-vodă cu oastea lui de-au mărșăluțat la cetatea Sorocii, împreună cu Daltaban - pașe, sarascherul Oblușitii, și si hatmanul Stețu a Ocrainiiei hanului și cu câteva mii de tătari. Ș-au dat năvăli pe tare, și n-au putut-o lua, și au perit multă oaste atunci când da năvăli turcii și moldoveni: Și nu era atâta oaste în cetate ca doar trei sute de drăgani și cazaci, numai ei din cetate nimerie tot în om, iar cei de fără nu puteau să le strice nemic. Și s-au întors înapoi la leși, fără nice o izbândă și cu multă pagubă de oaste”.

După cum afirmă cronicarul Neculce, în cetate erau vreo două sute-trei de polonezi care apărau fortăreața, pe când ei erau cu mult mai mulți.

În raportul său către Ion Sobieski, colonelul polonez Rapp, comandantul garnizoanei poloneze în cetatea lui Petru Rareș, menționează că timp de o lună și jumătate cei 2000 de ostași conduși de el au respins cu succes atacurile a 40000 de turci și 15000 de moldoveni. În raportul său colonelul Rapp să un număr exagerat al armatei aliate a lui Constantin Cantemir și Daltalan-pașa. Garnizoana turcă din provincia Oceacov nu a fost nici o dată în număr de 40000 ostași, iar Cantemir de mai putea aduna vreo câteva mii de ostași. Faptul că polonezii au respins toate atacurile vorbește de instruirea militară a armatei polone care se afla la acel moment la un nivel mai înalt decât cea turcească.

Detașamentul polonez s-a aflat în cetatea Soroca până la 1699, când pacea de la Carlovițe pus capăt războiului. Cetatea Soroca a fost întoarsă Moldovei. Referitor la aceasta M. Costin scria: “După pacea de la Carlovițe, au venit poruncă de la împărăție la Antioh vodă (Cantemir) pentru deșertarea Cameniței ... Așijderea și leșii au dat cetatea Țării Moldovei înapoi: Neamțu, Suceava cu Câmpulung și Cetatea Sorocii”.

Războaiele “Legii sfinte”, ce s-au abătut asupra Moldovei, au adus o mare de

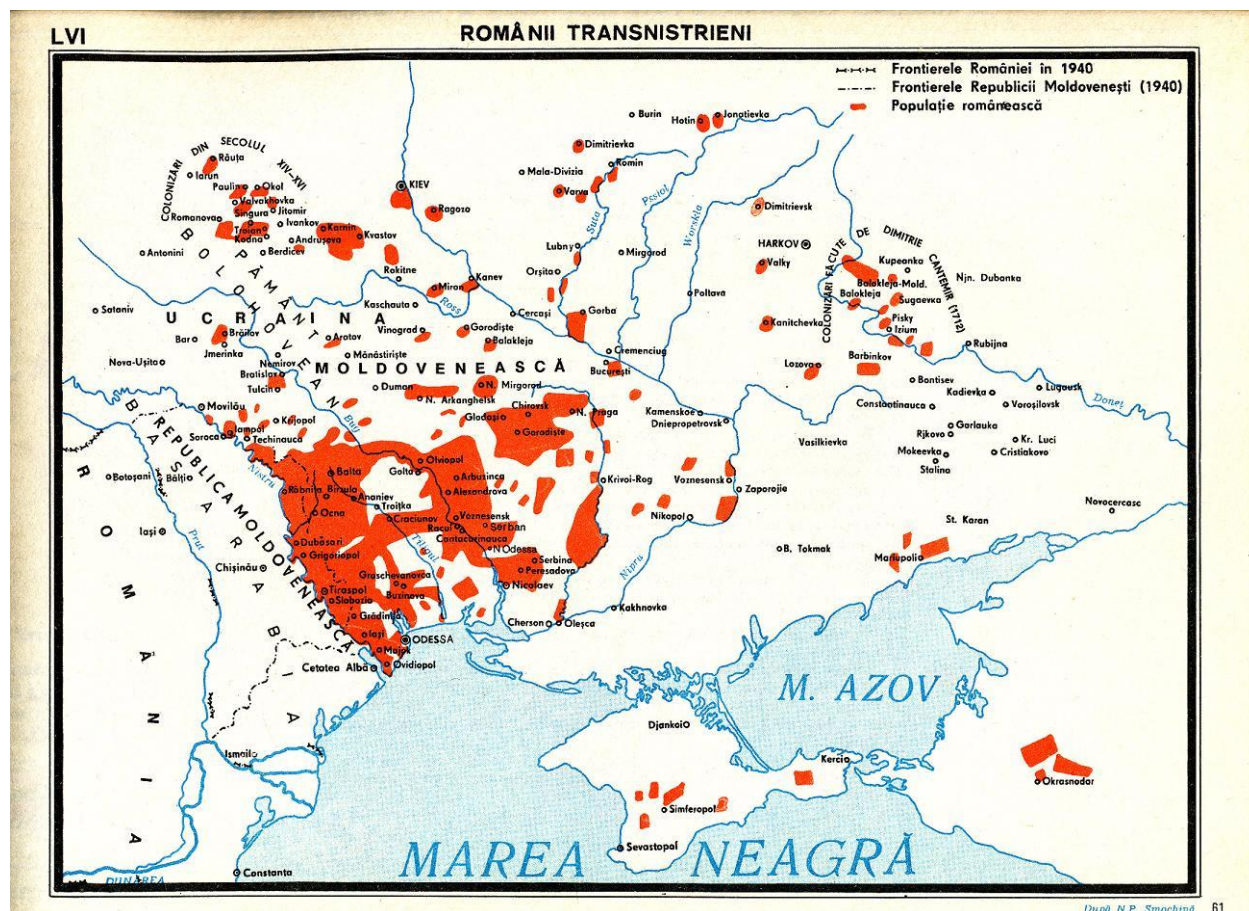
nenorociri, inundând-o până peste margini. Urmele acestor campanii s-au simțit până mult mai târziu. Preotul rus Luchianov, care în primii ani ai sec. XVIII a trecut prin Moldova spre pământurile sfinte, a rămas frapat de sărăcia din principate. De la Soroca până la Iași, menționează el, "... e pustietate, nu-i nimic: nici sate, nici pădure".

Moldova pășea într-un nou secol, un secol al războaielor ruso-turce.

21. Cazacii români

Ștefan Bathory într-o scrisoare către înalta Poartă arată că întinderile dintre Bug și Nipru erau populate cu o adunătură de oameni compusă din poloni litvani, moscali și români. Cazacii sunt strânși dintre moscali și români (8). Prin denumirea de cazac, tătarii înțelegeau vagabond. Hatmanul lor Dumitru Vișnoviețchi se cobora dintr-o soră a lui Petru Rareș. A pretins și scaunul Moldovei (9). După Ioan Vodă cel Cumplit, cazacii vor năvăli în Moldova de mai multe ori aducând cu ei „Domnișori” - fii adevărați sau închipuiți de dincolo de Nistru ai domnilor de odinioară ai Moldovei.

Totul despre Transnistria

Ioan Nicoară Potcoavă a fost primul hatman ales de întreaga Sece Zaporojeacă. El va reuși să ocupe pentru scurt timp tronul Moldovei și același noroc și-l vor încerca și alți români din fruntea cazacilor: Alexandru și Constantin Potcoavă (10), Petre Lungu, Petre Cazacu. Rangul suprem de hatman al cazacilor îl vor mai deține dintre românii transnistrienii Ion Grigore Lobodă, Tihon Baibuza, Samoilă Chișcă, Ion Sârcu, Opară, Trofim Voloșanin (Românul), Ion Șărpilă, Timotei Sgură, Dumitru Hunu și eroul legendar al cazacilor în lupta pentru independența Ucrainei, Dănilă Apostol. Pe tot parcursul sec. XVI - XVIII, înalte ranguri printre cazaci le-au avut polcovnicii Toader Lobadă, (în Pereiaslav), Martin Pușcariu (în Poltava), Burlă (în Gdansk), Pavel Apostol (în Mirgorod), Eremie Gânju și Dimitrie Băncescu (în Uman), Dumitrașcu Raicea (în Pereiaslav) comandantul Varlam Buhățel, Grigore Gămălie (în Lubensc), Grigore Cristofor, Ion Ursu (în Rașcov), Petru Apostol (în Lubensc). Alți mari comandanți de unități căzăcești dintre „dacii transnistrienii” sunt: Țopa, Scapă, Țăranul, Moldovan, Munteanu, Procopie, Desălagă, Drăgan, Gologan, Polubotoc, Cociubei, Turculeț, Chigheci, Grigoraș, Bogdan, Radul, Focșa, Basarab, Grigorcea, Borcea, etc. Mulți din ei vor fi semnatari ai documentelor de unire a Ucrainei cu Rusia de la 18 ianuarie 1654 (11), iar alții precum generalul Ciorbă și coloneii Mândra, Ghinea și Brânca vor intra în serviciul Rusiei (12).

22. Domnii Moldovei au stăpânit Transnistria

După ce în 1574, Ion Vodă Armeanul pomenea de „țara noastră a Moldovei de dincolo de Nistru”, după ce în 1602 boierii (13) vorbesc de neamurile lor de peste Nistru, Ghe. Duca devine la 1681 „Despot al Moldovei și Ucrainei” (14) împlinind pe lângă rolul de domnitor al Moldovei și rostul de hatman (15) și administrator al Ucrainei, unde în vremea aceasta se vor scrie și acte redactate în românește (16). Dacă până acum doar hotarul etnic depășise Nistrul, Duca va duce și hotarul politic în zona transnistreacă având în stăpânire toate teritoriile dintre Carpați și Nipru. După el au mai deținut conducerea Ucrainei, Ștefan Movilă, Dimitrie Cantacuzino și Ene Drăghici, iar cu mari funcții au fost și Simeon Paliș și Sandu Colțea (17).

Consecință a stăpânirii lui Duca Vodă (care a ridicat curți domnești la Țicanova pe Nistru și Nimirov pe Bug) Moldova continuă până la 1765 să administreze și malul stâng al Nistrului (18).

Importantele centre ale Transnistriei erau Movilăul, Dubăsari, Silibria, Iampol, Jaruga, Rașcov, Vasilcău. În noua oblastie formată de ruși la Oceakov (la a cărei construcție Petru Șchiopu participase cu 15.000 salahori și 3.000 care) au primit în sec. XVIII pământuri boierii: Cantacuzino, Rosetti, Catargiu, Badiul, Sturza, Manuil, Macaresu, Cucu, Boian, Iliescu, Sabău, Cănanău, Crăciun, Pascal, Hagilă, Săcară, Nicoriță, Ghenadie, Dodon, Zurucilă etc. Cetatea a fost cerută de Mihai Viteazul la 1600 și apărarea încă de pe atunci, ca fiind unul din orașele Moldovei). Într-un recensământ din 1793, între Nistru și Bug din 67 de sate, 49 erau exclusiv românești (19).

Biserica transnistreană subordonată din vechime bisericii române

Ținutul gravita și bisericește spre Moldova, astfel la 1657 mitropolitul Sucevei hirotonisește pe Lazăr Branovici ca episcop la Cernigov (20). Într-un act dat la Thighina în 1769 se face următoarea precizare privind subordonarea bisericească: „mitropolitul Proilavei (Brăilei), al Tamarovei (Reniului), al Hotinului, al tuturor marginilor Dunării și al Nistrului și al întregii Ucraine a hanului” (21). În câteva rânduri ținutul dintre Nistru și Bug a intrat sub jurisdicția episcopiei Hușilor. După 1792 (dată la care rușii ating Nistrul) Transnistria va aparține bisericește de Ecaterinoslav în fruntea căreia însă era românul Gavril Bănulescu-Bodoni, care după anexarea Basarabiei va reuni sub aceeași mitropolie Chișinăul, Hotinul și Oceacovul „fiindcă în ținutul Oceacovului precum și în Basarabia locuiesc moldoveni, vlahi, greci, bulgari și coloniști de diferite neamuri, iar ruși sunt foarte puțini”. Din 1837 se va înființa eparhia Chersonului și Tauridei cu reședința la Odessa (22). Pe malul stâng al Nistrului și pe alocuri și în stepa Chersonului până la Bug, erau așezări în care ființau cam 100 de biserici moldovenești, iar tot sudul Rusiei până aproape de Kiev era în stadiul de colonizare abia cu două decenii înainte de răpirea Basarabiei (23).

În 1717 domnul Moldovei, Mihai Racoviță, atestă printr-un act o dăruire de moșie făcută peste Nistru lui Apostol Leca (24).

Capitala unei țări poartă numele unui român transnistrean

Rușii vor ajunge în 1772 la Bug, în 1792 la Nistru și în 1812 la Prut. La fiecare din aceste etape Rusia avea șansa să obțină clauze privind dreptul supușilor creștini rămași sub suzeranitate turcească să se mute între granițele ei pentru a-i coloniza. Țarii doreau ca sudul Ucrainei să nu rămână nepopulat. Astfel la 1739 Constantin și Dumitrașcu Cantemir (urmași ai celui ce la 1711 au trecut Nistrul cu 4.000 moldoveni) conduceau voluntarii moldoveni în luptele cu turcii și încheiau la 5 septembrie o convenție cu Rusia obținând recunoașterea independenței țării (25). La retragerea rușilor aceștia au luat cu ei pentru colonizări peste 100.000 de suflete.

Ecaterina a II-a ne-ar fi mutat pe toți la est de Nistru

La 1769-1774 la curtea Ecaterinei a II-a se făceau proiecte de „transplantare a populației amânduror Principatelor”, iar la 1792 se raporta că au fost așezați între Nistru și Bug „două treimi din locuitorii Moldovei” fiind vorba ca acestei „Moldove Noi” să i se dea autonomie și domn pe A. I. Mavrocordat (26). Acordând scutiri de serviciu militar și dări, acoperind cheltuielile de călătorie, asigurând autonomie, biserică românească, magistrați români, școală de limbă populară, tipărire de cărți în limba română și chiar pecete cu capul de zimbbru, Ecaterina a II-a atrăgând deja români din principate și

Transilvania reușește la 1783 să așeze chiar dincolo de Bug 2.000 de familii cu 15 biserici românești (27). Se făceau colonizări chiar și în jurul Kievului, dar și în sudul Rusiei, aducându-se câte 25-40 de familii pentru o așezare. Ciobanii din Ardeal s-au așezat în Crimeea, la Marea de Azov până în Caucaz sau în Donbas. Salariați din direcția oficiului de studii sub conducerea lui A. Golopenția în cercetările etnografice și folclorice efectuate dincolo de Bug între 1942-1944 găsesc în orașul Melitopol de la Marea de Azov, unicul restaurant din localitate cu numele de București. Bătrânii spuneau că fiecare familie primise 50 ha, două perechi de boi, scutiri pe 50 de ani, și că sosiseră din sudul Basarabiei (28).

Cu gust pentru numele antice, Ecaterina a II-a va construi puternice fortărețe pe malul stâng al Nistrului: Tiraspol în fața Tighinei și Ovidiopol în fața Cetății Albe (29). Marea majoritate a transnistrienilor fiind români, aceeași Erhani, Soltani, Bușilă, Codreanu, Munteanu, Brașoveanu, Ardeleanu, Eșanu vor fi mâna de lucru la ridicarea Odesei, dar și printre fruntașii locali. Bănulescu e cel care sfințește temelia orașului Odessa și contribuie la planul de organizare al orașului, iar Manole e menționat ca arhitect pe lângă guvernator. Pe firmele Odesei apăreau ciobotarul Știrbei, croitorul Sturza, restaurantul Catargi, iar suburbia „Moldovanca” populată cu români va deveni un oraș întreg cu peste 40.000 de locuitori (30).

Românii pun bazele culturii ruse

În 1796 la Dubăsari ori Movilău s-a tipărit primul volum de versuri în limba română (versuri originale și traduceri de I.Cantacuzino) (31). În 1799 rusul Pavel Sumarcov notează că în Ovidiopol, Tiraspol, Grigoriopol, Dubăsari, Mălăiești majoritatea locuitorilor sunt moldoveni (32).

Cultura românească a influențat și cultura ucrainenilor și rușilor prin românii ce și-au găsit rosturi în Rusia. Petru Movilă a devenit mitropolit al Kievului și întemeietorul Academiei rusești. Călugărul român Paul Berândă este întemeietorul lexicografiei rusești. Milescu Spătaru pe lângă activitatea diplomatică și științifică a fost învățătorul lui Petru cel Mare. Dimitrie Cantemir a depus o rodnică activitate științifică fiind și consilier intim al împăratului. Herăscu (Hirăstov) a fost literat și întâi curator al universității din Moscova (33). Dosoftei va ajunge episcop al Azovului, Antonie (trecut peste Nistru împreună cu cei peste 100.000 moldoveni la 1739) a devenit mitropolit de Cernigov și Bielgorod. Mihail Strilbițchi din Moldova își va muta tipografia la Dubăsari apoi la Movilău. Ioan Silviu Nistor în „Istoria românilor din Transnistria” mai amintește de un român Turcu ca autor al codului penal rusesc, de Mihail Voloșaninov ca organizator al Ministerului de externe rus și Grigore Voloșaninov (Românul) de asemenea diplomat al Rusiei (34). Literatura rusă recunoaște că poezia rusească modernă începe cu Antioh Cantemir. Prin Dimitrie Cantemir, prin Spătaru Milescu (care în China la popasuri dă comandă cazacilor să îi cânte „Dunăre,Dunăre”), prin Leon Donici și alții capătă niște mari oameni de cultură (35).

În 1737 se naștea în Rusia, Nic Bantâș Camenschi urmaș de boier moldovean ce va deveni membru de onoare al Academiei ruse și universității (36). Mihai Frunză geniu militar al Armatei Roșii, mort în 1925 la 40 de ani, este cel al cărui nume l-a purtat capitala R.S.S.Kirghiză (Frunze) și Academia militară a URSS. Acesta se născuse în Turkestan, urmare a unor colonizări ale basarabenilor și transnistrienilor în 1878 în regiune (37). În 1854 se stingea la Odessa Al. Sturza, filozof al religiilor. N.Donici a întemeiat în 1908 la Dubăsarii Vechi, Observatorul de astronomie fizică (38). Guvernul rus refuză oferta lui Mihail Stroescu (fratele filantropului V. Stroescu) de a finanța deschiderea unei catedre de limba română la Universitatea din Odessa.

Academicianul sovietic L. S. Berg, afirma: „Moldovenii ce locuiesc în Moldova, Basarabia și până în guberniile învecinate, Podolia, Herson, iar într-un număr mai mic în gubernia Ecaterinoslav sunt români”, iar Take Ionescu privitor la Rusia „este dușmanul nostru natural” (39).

Toponimia confirmă românitatea Transnistriei

Iată în continuare o serie de nume ale localităților de dincolo de Nistru: Singuri, Voloșovca, Cioban, Beseni, Voloșschie, Caraciți-Valahi, Cotiujani, Ușița, Voloșcovța, Bârliadca (lângă izvoarele Bugului); Glodoasa, Troianca, Mamaica, Adăbași, Alexandria, Perepelițino, Șantuia, Malai (pe lângă Kirovograd); Buric, Fundescleevca, Vârșați, Curecni (între Cigirin și Novomirgorod); Băbanca, Burta, Tecucica (lângă Novoarhanghelsk); Răzmerița, Șelari, Moldovca, Moldovscaia, Odaia, Moldovanca (lângă Olviopol); Arcași, Cantacuzinca, Moldovca Brașoveanovca, Pădureț, Urâta, Șerbani, Arnautovca (lângă Voznerensk); Baraboi, Grădinița, Dobrojeni, Grosulovo, Moldovanca (lângă Odessa); Coșuri, Gușa, Șura-Bondureni, Buda, Soroca, Chișleac, Bursuci, Odaeva, Șura (lângă Gaisân) etc.

Th. Burada înfățișează din gubernia Cherson în 1893 următoarele sate moldovenești: Iasca, Grădinița, Sevărtaica, Belcauca (spre Ovideopol), Mălăiești, Floarea, Tei, Coșarca, Buturul, Perperița, Goiana, Sicilia, Corotna, Cioburcenii, Speia, Caragaciu, Tașlâc, Doroțcaia, Voznisevsca (pe Bug), Moldovca și Cantacuzinovca. Același aromân Burada în 1906 găsește în Podolia satele românești: Lescovăț, Ruda, Ivanet, Rogozna, Studenița, Ușița, Lipciani, Serebia, Bușa, Coșnița, Grușca, Ocnîța, Camenca, Lăpușna, Sărăței, Râbnița, Botușani, Pietrosul, Slobozia, Domnița, Balta, Moșneagul, Senina, Bursucul (40).

Tot atunci potrivit cifrelor oficiale existau în Cherson și Podolia 532.416, în Ecaterinoslav 11.813, iar în Taurida (Crimeea) 4.015 români. Aprecierile asupra cifrelor reale merg până la 1.200.000. Încă de la mijlocul secolului XIV se găseau în Transnistria peste 400 de sate curat românești (41).

Alexis Nour (care a identificat în Transnistria o localitate „Nouroaia”) numește

ca ultime sate ale zonei compact românești spre răsărit Glodoși - cam la aceeași paralelă cu Cernăuțiul și Șerbani -la o paralelă cu Iașul însă la 200-250 km de la Nistru (42). Acesta a găsit în Kiev un liceu care purta numele celui care îl întreținea prin donații uriașe „Pavel Gălăgan”. La fel de vestiți erau cei din familiile Funduclea (numele îl purta și o stradă în Kiev), Cordunean, Frunzetti, Macarescu, Bontaș, Gredescu etc. (43).

Dintre numele de ape din Transnistria amintim Tiligul, Ingul, Ingulețul, Baraboi, Volosica, Balaclica, Berezan, Cuciurean, Tigheci, Putred, Soroca, Ocnîța, Dârla, Udici, Sahaidac (veche denumire pentru desagă), Moldovca, Bușa, Tătrani, Humor, Merla, Ușița, Gârla la Movilău-Podolsk, etc. (44).

23.O Românie extrem-orientală

În 1966 R. Udler precizează că 240 localități cercetate în cadrul Atlasului Lingvistic Moldav se aflau în Ucraina (Transcarpatia, Cernăuți, Odessa, Nicolaev, Kirovograd, Dniepropetrovsk, Zaporojie, Donețk, Lugansk), în RSSA Abhazia, în Khirghizia. Mai erau materiale necartografiate și pentru Omsk și Primorsk. V. Buescu aduce date noi privind diaspora românească de peste Ural. În regiunea Orenburg și Turgai există sate pur moldovenesti. În satul Berdianski locuiesc basarabeni care mai întâi fuseseră colonizați în Simferopol. În satul Abiarski a întâlnit familii cu numele Șeptechiță. În regiunea Samarkand există un sat exclusiv moldovenesc, iar în satul Orheievka din Semipalatinsk trăiau coloni din Orhei. Sate românești sunt în jurul Omskului și Akmolinskului și în regiunea Tansk. În jurul orașului Irkutsk există români, unul din sate fiind Ceremskov. Lângă Vladivostok pe fluviul Usuri există sate ca: Teiul, Zâmbreni, Bogatârca, Kișinovka, Bălcinești, Dunai, Basarabia Nouă, Logănești cuprinzând la 1968, 30.000 moldoveni. Pe Amur, lângă Habarovsk, există sate ca: Inul, Aur, Dunărea. În Manciuria erau înainte de război 20.000 de români. S-au semnalat pescari români din Primorsk care au cerut azil în Japonia (79).

Între multele valuri de deportări, emigrări, colonizări ale românilor spre est, un rol important l-a avut și strămutarea în Siberia și Kazastan între 1906-1914 a 60.000 basarabeni și crearea unei adevărate Românie extrem-orientale (80).

În Ucraina, la recensământul din 1989, existau la est de Nistru români în regiunea Odessa care cuprinde însă și sudul Basarabiei (149.534), Nikolaev (16.673), Kirovograd (10.694) și alte regiuni (73.128) (81). Există în 1992 la Odessa o Societate Culturală Românească „Luceafărul” care edita și un săptămânal cu același nume condus de Vadim Bacinschi. Maria Margarit din Ananiev spunea de acest săptămânal că este un „alin pentru durerea ce mă încearcă” și că „ne dor schimbările cărora au fost supuse cândva denumirile satelor noastre” și vorbește de „existența de veacuri a noastră pe aceste locuri” (82).

Încheiere

”Sper, stimate cititorule, că te-ai convins că avem oarece interese și dincolo de Nistru, cu toate că probabil ești tipul de român care se revoltă că americanii nu știu de spațiul nostru mioritic, dar care permite cu seninătate să fie ținut în beznă de o școală ce nu i-a dat nici cele mai elementare date despre frații săi din Transnistria, Transcarpatia, Pocuția, Bucovina de Nord, Basarabia de Nord, Herța, Basarabia de Sud, Cadrilater, Timocul sârbesc și bulgăresc, Banatul de Vest, Ungaria de est, despre frații săi aromâni, meglenoromâni și istroromâni. Ca bun român, continuă să cauți soluții de a mai face români verzi din încă câțiva unguri și nu îți pune problema celor 12 milioane de români din afara României ce nu au acces la limba maternă. Nu îți fă inimă rea, ci treci mai bine la pagina sportivă.” **Viorel Dolha**

Referințe bibliografice

1. A. Nour, Basarabia nr.1/1992 pag. 82.
2. G. Brătianu, „Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești”, București 1980, pag. 170.
3. A. Boldur, Teritoriul Moldovei față de principatele..., „Patrimoniu” nr.4 1991, pag. 14.
4. S. Mehedinți, Fruntaria României spre răsărit, „Neamul Românesc”, Chișinău nr. 1/1991, pag. 6.
5. I.S. Nistor, „Istoria românilor din Transnistria”, București 1995, pag. 13.
6. E. Lozovan, Românii orientali de la Nistru la Vladivostok, „Neamul Românesc”, pag. 31, nr. 1/1991.
7. Ghe. Brătianu, op.cit. , pag. 170.
8. I. Nistor, „Basarabia” nr.10/1990, pag. 159.
10. A. Boldur, „Istoria Basarabiei”, București 1992, pag. 177.
11. D. Pocitarencu, Cetatea Thighina, „Patrimoniu” nr.2/1991, pag. 22, Chișinău.
12. I. S. Nistor op. cit., pag. 16.
13. E. Șt. Holban, Figuri basarabene, „Basarabia” nr.3/1992, pag. 89.
14. A. Crihan, Basarabia nr. 10/1991, pag. 69.
15. XXX „Istoria României în date”, Chișinău 1992, pag. 138.
16. N. Iorga, Istoria românilor prin călători, București 1981, pag. 276.
17. I. S. Nistor, op. cit. , pag. 19.
18. N. Iorga, Românii de peste Nistru, „Basarabia”, nr. 11/1992, pag. 87.
19. E. Lozovan, Românii orientali..., „Neamul Românesc”, nr.1/1991, pag. 32.
20. I.S. Nistor, op. cit., pag. 23.
21. E. Șt. Holban, Figuri basarabene, „Basarabia”, nr.1/1992.
22. I. S. Nistor, op. cit., pag. 26.
23. Șt. Ciobanu, Cultura românească în Basarabia, Chișinău 1992, pag. 23.
24. E. Șt. Holban, Prin veacurile învolburate..., „Basarabia”, nr.1/1992.
25. M. Iacobescu, Din istoria Bucovinei, București 1993, pag. 35.
26. N. Iorga, Românii de peste Nistru, „Basarabia”, nr.11/1992, pag. 89.
27. I. S. Nistor, op. cit, pag. 27.
28. A. Rațiu, Avertismentul, „Neamul Românesc”, nr. 1/1991, pag. 29.
29. D. A. Lăzărescu, „Imaginea României prin călători”, București 1986, vol. II, pag. 102.
30. A. Nour, op. cit., pag. 82.
31. XXX Istoria României în date, pag. 156.
32. N. Iorga, „Istoria românilor prin călători”, București 1981, pag. 445.
33. Șt. Ciobanu, op. cit., pag. 250.
34. I. S. Nistor, op. cit., pag. 32.
35. Al. Matcovski, „Basarabia”, nr.5/1990, pag. 143.
36. Ibidem, nr.11/1991, pag. 157.

37. I. S. Nistor, op. cit. pag. 109.
38. Șt. Holban, Prin veacurile învolburate...în „Basarabia”nr.5/1992
39. F. Bichir, „Baricada”,nr.178,pag.6
40. N. Iorga, Românii de peste Nistru, în „Basarabia” nr.11/1992,pag 92
41. I. S. Nistor, op. cit., pag. 35
42. A. Nour, în „Basarabia” nr. 1/1991, pag. 82
43. Ibidem, pag. 85
44. I. S. Nistor, op. cit., pag. 35
45. Ibidem, pag. 39
46. A. Boldur, op. cit., pag. 512
47. E. Șt. Holban, Figuri basarabene, în Basarabia, nr.3/1992, pag. 89
48. Ibidem, pag. 91
49. C. Botoran, M. Retegan, 1918 - Făurirea României Mari, Buc. 1993, pag. 48
50. I. S. Nistor, op. cit., pag. 49
51. A. Chiriac, Mic dicționar al membrilor Sfatului Țării, Patrimoniu nr.4/1991, pag. 77
52. Șt. Bulat, Ședințele Sfatului Țării, Patrimoniu, nr.2/1991,pag. 140
53. E. Șt. Holban, Figuri basarabene, Basarabia nr.12/1991, pag. 97
54. D. Timonu, în Basarabia nr. 12/1992, pag. 198
55. XXX 1918, vol.VI, Buc. 1986, pag. 466
56. I. S. Nistor, op. cit., pag. 60
57. Ibidem, pag .61
58. M. Bruhis, Rusia, România, Basarabia, Chișinău,1992, pag. 343
59. I. S. Nistor, op. cit., pag. 68
60. L. Lari, Labirintul basarabean, în Îndemn la înălțare în istorie, Chișinău 1990, pag. 185
61. V. Mândricanu, în Nistru nr.2/1990, pag. 69
62. I. S. Nistor, op. cit., pag. 65
63. L. Lari, op. cit., pag. 185
64. N. Dabija, în Literatura și Arta, Chișinău nr.22/1996
65. I. Datcu, Basarabia nr.11-12, an1993, pag. 191
66. E. Șt. Holban, Figuri basarabene, Basarabia 1/1992
67. A. Văratec, Dezintegrarea Basarabiei la 1940, Revista Istorică nr.1-2/1992, pag. 154
- 68 XXX Pactul Molotov-Ribbentrop, pag. 82, Chișinău 1992
69. XXX Ibidem, pag. 90
70. XXX Ibidem, pag. 83
71. XXX Ibidem, pag. 93
72. XXX Ibidem, pag. 110
73. N. Dabija, Literatura și Arta, Chișinău 1996
74. Ibidem
75. O. Verenca, Realități economice în guvernământul Transnistriei, Revista Istorică, nr.1-2/1992, pag. 137

76. I. S. Nistor, op. cit., pag. 97
77. Ibidem, pag. 95
78. R. Toma, Nordul poetic, Flacăra, aprilie 1997, pag. 6
79. E. Lozovan, op. cit., pag. 32
80. N. Negru, Îndemn la înălțare în istorie, Chișinău 1990, pag. 165
81. V. Trebici, Ucraina și minoritatea etnică românească, România Liberă 29.03.1997
82. M. Mărgărit, „Luceafărul” - Odessa, nr. 19/1992
- 83.*** Românul nr. 28/1997
- 84*** Moldova Suverană nr. 119/1994
85. E. Nirca, Basarabia nr.10/1992, pag. 205
86. N. Dabija, Literatura și Arta, 22/1996
- 87.*** Istoria României în date, pag. 9

Surse bibliografice utilizate în lucrare

- 1) Boldur Alexandru, *Istoria Basarabiei*, Epocile vechi (vol. I), Chișinău, Timpul, 2015
- 2) Borziac Ilie, *Începuturile istorie Moldovei*, Chișinău, „Știința”, 1996
- 3) Carp Simion, Ghenadie Chirița, Terentie Carp și Ecaterina Gîrbu, *Tradiții Militare*, Editura Bons Offices, Chișinău, 2011.
- 4) Cocîrlă Pavel, *Târgurile sau orașele Moldovei în epoca feudală, sec XV-XVIII*, Editura Universitas, 1991.
- 5) Florescu Radu, Daicoviciu Hadrian, Roșu Lucian, *Dicționar enciclopedic de artă veche a României URSS* (Археология СССР)
- 6) Ghiorghe Sabina, *Tărâmul uitat al Țării Bolohovenilor și moldovenii. Controversele istorice ale primei populații românești menționate în cronicile ruse*. Adevărul, 24 februarie 2015.
- 7) Hîncu Ion Gh., *Străvechi monumente din Republica Moldova*, Editura ARC, Chișinău, 1996.
- 8) Iorga Nicolae, „*Istoria românilor pentru poporul românesc*”, editura Uniunea Scriitorilor, Chișinău, 1992.
- 9) Mărculeț Vasile, coordonator, *Dicționarul domnilor Țării Românești și ai Moldovei*, editura Meronia, București 2009.
- 10) Mohov N. și alții, *La obârșia prieteniei seculare, Culegere de articole*, Chișinău, Cartea Moldovenească, 1983
- 11) Mohov N. A, *Prietenie călită de veacuri*, Chișinău, Știința, 1983.
- 12) Lungu Radu, *Domnitori și Principi ai Țărilor Române, Cronologie Ilustrată*, Editura Paideia, București, 2010.
- 13) Pop Ioan-Aurel, *Istoria românilor*, Biblioteca Populară, București Chișinău, Cluj, 2010.
- 14) *Relațiile Istorice dintre popoarele URSS și România în veacurile XV-începutul*

celui de al XVIII, Documente și materiale, vol. I (1408-1632), Editura Știința Moscova.1965.

- 15) Драгнев Д. и другие, Очерки внешнеполитической истории Молдавского княжества, Știința, Chișinău, 1987.
- 16) Вартичан И., Грекул И., Попович К., Страницы дружбы, Chișinău, 1958.
- 17) Маркевич В. И., Буго - Днестровская культура на территории Молдавии, Știința, Chișinău, 1974.
- 18) Полонська-Василенко Наталія, Історія України, том 2, Київ, Либідь, 1995/

Structura etnică a Republicii Moldova la 2014

1. Moldoveni – 2.068.058 – 75,1%
2. Români -192.800 – 7,0%
3. Ucraineni – 181.035 – 6,6%
4. Găgăuzi – 126.010 – 4,6%
5. Ruși – 111.726 – 4,1%
6. Bulgari – 51.867 – 1,9%
7. Țigani/rromi – 9323 – 0,3%